

**USTAWA
z dnia 14 grudnia 1982 r.**

o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin

**Dział I
Przepisy ogólne**

Rozdział 1

Zakres podmiotowy ustawy

Art. 1.

Świadczenia na warunkach i w wysokości określonych w ustawie przysługują z tytułu zatrudnienia na obszarze Państwa Polskiego:

- 1) pracownikowi - w razie uzyskania uprawnień emerytalnych lub w razie powstania inwalidztwa - oraz członkom jego rodziny,
- 2) członkom rodziny pozostałym po pracowniku albo po osobie uprawnionej do emerytury lub renty przewidzianej w ustawie.

Art. 2.

Świadczenia określone w ustawie przysługują również niektórym osobom nie będącym pracownikami:

- 1) adwokatom, osobom wykonującym pracę nakładczą, uczniom szkół ponadpodstawowym, studentom szkół wyższych i uczestnikom studiów doktoranckich, osobom pobierającym stypendia sportowe oraz osobom wykonującym pracę w czasie odbywania kary pozbawienia wolności, kary aresztu wojskowego, kary aresztu za wykroczenie i w czasie tymczasowego aresztowania z uwzględnieniem zasad przewidzianych w przepisach działu III rozdziału 3 ustawy,
- 2) osobom, które z tytułu działalności zawodowej objęte są odrębnymi przepisami o ubezpieczeniu społecznym, jeżeli - bez uwzględnienia okresów tej działalności - spełniają warunki do świadczeń określonych w ustawie, z uwzględnieniem art. 3 ust. 3,
- 3) członkom rodziny osób, o których mowa w pkt 1 i 2 oraz członkom rodziny pozostałym po tych osobach.

Opracowano na podstawie: Dz.U. z 1982 r. Nr 40, poz. 267; z 1984 r. Nr 52, poz. 268 i 270; z 1986 r. Nr 1, poz. 1; z 1989 r. Nr 35, poz. 190 i 192; z 1990 r. Nr 10, poz. 58 i 61, Nr 36, poz. 206, Nr 66, poz. 390, Nr 87, poz. 506; z 1991 r. Nr 7, poz. 24, Nr 80, poz. 350, Nr 94, poz. 422; z 1992 r. Nr 21, poz. 84, Nr 64, poz. 321; z 1994 r. Nr 74, poz. 339, Nr 108, poz. 516; z 1995 r. Nr 4, poz. 17; z 1996 r. Nr 100, poz. 461, Nr 136, poz. 636, Nr 147, poz. 687; z 1997 r. Nr 28, poz. 153, Nr 93, poz. 569, Nr 111, poz. 725; z 1998 r. Nr 106, poz. 668, Nr 117, poz. 756.

Art. 3.

1. Odrębne przepisy określają:

- 1) prawo do świadczeń, w razie inwalidztwa lub śmierci pracownika spowodowanych wypadkiem przy pracy, wypadkiem w drodze do pracy lub z pracy albo chorobą zawodową,
 - 2) prawo do świadczeń - w razie uzyskania uprawnień emerytalnych lub w razie powstania inwalidztwa - dla niektórych grup pracowników zatrudnionych w górnictwie i na kolei oraz dla członków ich rodzin.
2. Świadczenia na warunkach i w wysokości określonych w ustawie przysługują jednak:
- 1) pracownikom i członkom ich rodzin uprawnionym do renty inwalidzkiej lub renty rodzinnej na podstawie przepisów, o których mowa w ust. 1 pkt 1, jeżeli świadczenia określone w ustawie są dla nich korzystniejsze,
 - 2) członkom rodziny pozostałym po osobach uprawnionych do renty inwalidzkiej na podstawie przepisów, o których mowa w ust. 1 pkt 1, jeżeli osoby te zmarły z innych przyczyn niż wypadek przy pracy, wypadek w drodze do pracy lub z pracy albo choroba zawodowa, nawet chociażby osoby te nie miały okresu zatrudnienia wymaganego do przyznania po nich renty rodzinnej stosownie do przepisów niniejszej ustawy,
 - 3) pracownikom objętym odrębnymi przepisami, o których mowa w ust. 1 pkt 2, oraz członkom ich rodzin, jeżeli nie spełniają warunków wymaganych do uzyskania emerytury lub renty na podstawie tych odrębnych przepisów albo jeżeli świadczenia na podstawie niniejszej ustawy są dla tych osób korzystniejsze.
3. Świadczenia na warunkach i w wysokości określonych w ustawie przysługują również żołnierzom zawodowym, funkcjonariuszom Milicji Obywatelskiej i Służby Więziennej oraz członkom ich rodzin, jeżeli nie spełniają oni warunków do emerytury lub renty określonych w przepisach o zaopatrzeniu emerytalnym tych osób albo jeżeli świadczenia określone w niniejszej ustawie są dla tych osób korzystniejsze.

Art. 4.

Przepisów ustawy nie stosuje się do obywateli państw obcych, których pobyt w Polsce nie ma charakteru stałego oraz którzy są zatrudnieni w obcych przedstawicielstwach dyplomatycznych, urzędach konsularnych, misjach, misjach specjalnych lub międzynarodowych instytucjach, chyba że umowy międzynarodowe stanowią inaczej.

Art. 5.

Użyte w ustawie określenia oznaczają:

- 1) pracownik - osobę pozostającą w stosunku pracy w myśl Kodeksu pracy,
- 2) zatrudnienie - wykonywanie pracy w ramach stosunku pracy,
- 3) renta - rentę inwalidzką i rentę rodzinną,

- 4) emeryt - osobę mającą ustalone prawo do emerytury,
- 5) rencista - osobę mającą ustalone prawo do renty,
- 6) najwyższe wynagrodzenie - najwyższe wynagrodzenie pracowników jednostek gospodarki uspołecznionej za pełny miesięczny wymiar czasu pracy,
- 7) przeciętne wynagrodzenie - przeciętne miesięczne wynagrodzenie pracowników w gospodarce uspołecznionej ogółem, ogłasiane przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego,
- 8) przewidywane przeciętne wynagrodzenie - prognozę przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia pracowników w gospodarce uspołecznionej, ustalaną w sposób określony w art. 74² ust. 1, ogłoszaną przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego.

Rozdział 2 Zakres świadczeń

Art. 6.

zmiany w art. 6
wchodzą w życie z
dn. 1.01.1999 r.
(Dz.U. Nr 117, poz.
756)

Świadczenia określone w ustawie obejmują świadczenia pieniężne [*i świadczenia w naturze*].

Art. 7.

Świadczenia pieniężne obejmują:

- 1) emeryture,
- 2) rentę inwalidzką,
- 2¹) rentę szkoleniową,
- 3) rentę rodzinną,
- 4) dodatki do emerytur i rent,
- 5) zasiłek pogrzebowy.

[Art. 8.

art. 8 traci moc w
zakresie uregulowanym (Dz.U. 1997 r.
Nr 28, poz. 153 - art.
170 pkt 9) z dniem
1.01.1999 r.

1. *Świadczenia w naturze obejmują:*

- 1) świadczenia lecznicze, położnicze i rehabilitacyjne,
- 2) zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, protezy, środki pomocnicze,
- 3) zaopatrzenie w leki bezpłatnie, za opłatą ryczałtową lub częściową odpłatnością na zasadach i w zakresie określonych w odrębnej ustawie.

2. *Minister Zdrowia i Opieki Społecznej, w drodze rozporządzenia, określa szczegółowe zasady i tryb udzielania świadczeń, o których mowa w ust. 1 pkt 1 i 2.]*

Rozdział 3 Okresy zatrudnienia

Art. 9.

Za okresy zatrudnienia na obszarze Państwa Polskiego uważa się okresy zatrudnienia wykonywanego na terenach wchodzących w skład Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej oraz zatrudnienia na terenach wchodzących w skład Państwa Polskiego przed ustaleniem jego obecnych granic.

Art. 10.

1. Przy ustalaniu świadczeń określonych w ustawie uwzględnia się również okresy zatrudnienia obywateli polskich za granicą w polskich przedstawicielstwach dyplomatycznych i urzędach konsularnych, w stałych przedstawicielstwach przy Organizacji Narodów Zjednoczonych i innych misjach lub misjach specjalnych, a także w innych polskich placówkach, instytucjach lub przedsiębiorstwach, do których zostali delegowani lub skierowani; dotyczy to również członków rodziny delegowanego lub skierowanego tam pracownika, którzy podjęli zatrudnienie w tych placówkach w czasie pobytu za granicą.
2. Rada Ministrów, w drodze rozporządzenia, ustala okresy zatrudnienia obywateli polskich za granicą inne niż wymienione w ust. 1, w tym również okresy zatrudnienia repatriantów, które uwzględnia się przy ustalaniu prawa do świadczeń określonych w ustawie, oraz warunki i zasady udzielania świadczeń z tytułu tego zatrudnienia.

Art. 11.

1. Okresami zatrudnienia, wymaganymi do uzyskania świadczeń określonych w ustawie, są - z zastrzeżeniem art. 12 - okresy pozostawania w stosunku pracy, w czasie których pracownik pobierał wynagrodzenie lub zasiłki z ubezpieczenia społecznego: chorobowy, macierzyński albo opiekuńczy.
2. Za okresy równorzędne z okresami zatrudnienia uważa się okresy:
 - 1) pobierania zasiłku chorobowego, macierzyńskiego lub opiekuńczego po ustaniu zatrudnienia wykonywanego w wymiarze czasu pracy nie niższym niż połowa obowiązującego w danym zawodzie,
 - 2) pobierania renty chorobowej z tytułu zatrudnienia, o którym mowa w pkt 1, wprowadzonej przepisami ustawy z dnia 17 grudnia 1974 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (Dz.U. z 1975 r. Nr 34, poz. 188),
 - 3) wykonywania przed dniem 1 stycznia 1975 r. pracy na podstawie umowy o naukę zawodu, przyuczania do określonej pracy lub odbywania wstępniego stażu pracy,
 - 4) niewykonywania pracy, jeżeli za okresy te zostało wypłacone wynagrodzenie w wyniku przywrócenia do pracy bądź wypłacono z tego tytułu odszkodowanie,
 - 6) sprawowania mandatu posła lub senatora w Państwie Polskim,

pkt 5 skreślony

- 7) pracy adwokatów w zespołach adwokackich od dnia 1 stycznia 1964 r.,
 - 8) pracy członków rolniczych spółdzielni produkcyjnych i spółdzielni kółek rolniczych objętej odrębnymi przepisami o ubezpieczeniu społecznym,
 - 9) opieki pielęgnacyjnej nad inwalidą wojennym lub wojskowym zaliczonym do I grupy inwalidów, sprawowanej przez członka jego rodziny w wieku powyżej 16 lat, który w okresie sprawowania opieki nie osiągał dochodu przekraczającego miesięcznie połowę najniższego wynagrodzenia,
 - 10) służby wojskowej pełnionej w Wojsku Polskim oraz służby w Milicji Obywatelskiej, organach bezpieczeństwa publicznego i Służbie Więziennej,
 - 11) urlopu wychowawczego, urlopu bezpłatnego udzielonego na podstawie przepisów w sprawie bezpłatnych urlopów dla matek pracujących, opiekujących się małymi dziećmi, oraz innych udzielonych w tym celu urlopów bezpłatnych i trwania przerw w pracy spowodowanych opieką nad dzieckiem w wieku do lat 4 - łącznie nie dłużej jednak niż 6 lat,
 - 12) pracy nakładczej, jeżeli spełnione zostały warunki określone w art. 61 pkt 1,
 - 13) pobierania stypendium sportowego z tytułu wyczynowego uprawiania sportu,
 - 14) czasowego pozostawania bez pracy z powodu nie możliwości jej otrzymania lub niemożności podjęcia szkolenia zawodowego, udowodnionej dokumentami, w tym okresy pobierania zasiłków z funduszu aktywizacji zawodowej, zasiłków dla bezrobotnych oraz zasiłków szkoleniowych z Funduszu Pracy,
 - 15) pracy wykonywanej - w wymiarze czasu pracy nie niższym niż połowa obowiązującego pracownika w danym zawodzie - w czasie odbywania kary pozbawienia wolności, kary aresztu wojskowego, kary aresztu za wykroczenie oraz w czasie tymczasowego aresztowania,
 - 16) pobytu w więzieniu z przyczyn politycznych na obszarze Państwa Polskiego lub Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich,
 - 17) internowania na podstawie art. 42 dekretu z dnia 12 grudnia 1981 r. o stanie wojennym (Dz.U. Nr 29, poz. 154, z 1982 r. Nr 3, poz. 18 i z 1989 r. Nr 34, poz. 178),
 - 18) niesłusznego pozbawienia wolności, udowodnionego dokumentami.
3. Okresy, o których mowa w ust. 2 pkt 10, ustala się w wymiarze i na zasadach określonych odpowiednio w przepisach o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych i ich rodzin lub w przepisach o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Milicji Obywatelskiej i ich rodzin. Okresy zawodowej lub nadterminowej służby wojskowej, okresy służby w Milicji Obywatelskiej oraz w organach bezpieczeństwa publicznego i Służbie Więziennej uważa się za okresy pracy o szczególnym charakterze, uprawniającej do świadczeń określonych w art. 54.
4. Za okresy, o których mowa w ust. 2 pkt 18, uważa się w szczególności okresy:
- 1) tymczasowego aresztowania, jeżeli nie nastąpiło skazanie, a oskarżony został uniewinniony lub postępowanie zostało umorzone z innej przyczyny niż amnestia,
 - 2) tymczasowego aresztowania, przekraczające orzeczoną karę pozbawienia wolności,
 - 3) odbywania kary pozbawienia wolności, jeżeli wskutek wznowienia postępowania lub rewizji nadzwyczajnej zapadł wyrok uniewinniający lub postępo-

- wanie umorzono z powodu okoliczności wyłączającej ściganie, pominiętej w pierwotnym postępowaniu, lub z powodu braku cech przestępstwa,
- 4) odbywania kary pozbawienia wolności, przekraczającej karę pozbawienia wolności orzeczoną w wyniku wznowienia postępowania lub rewizji nadzwyczajnej.

Art. 12.

1. Przy ustalaniu prawa do świadczeń określonych w ustawie nie uwzględnia się okresów zatrudnienia wykonywanego w wymiarze czasu pracy niższym niż połowa wymiaru obowiązującego pracownika w danym zawodzie; w razie wykonywania zatrudnienia równocześnie w więcej niż jednym zakładzie pracy bierze się pod uwagę łączny wymiar czasu pracy.
2. Przy ustalaniu prawa do świadczeń określonych w ustawie nie uwzględnia się okresów zatrudnienia w zakładzie prowadzonym na własny lub wspólny rachunek przez:
 - 1) małżonka,
 - 2) kremnego lub powinowatego, jeżeli osoba zatrudniona w tym zakładzie:
 - a) podlega - jako osoba współpracująca - ubezpieczeniu społecznemu na podstawie odrębnych przepisów,
 - b) pozostaje w czasie tego zatrudnienia we wspólnym gospodarstwie domowym z osobą prowadzącą zakład.
3. Krewnymi i powinowatymi w rozumieniu ust. 2 pkt 2 są: dzieci własne, dzieci drugiego małżonka i dzieci przysposobione, rodzeństwo, rodzice, macocha i ojczym, osoby przysposabiające, wnuki, dziadkowie, teściowie, dzieciowie, synowe, bratowe, szwagierki i szwagrowie.
4. Przepisy ust. 2 i 3 stosuje się odpowiednio do zatrudnienia wykonywanego u osoby fizycznej.
5. Minister Pracy i Polityki Socjalnej, w drodze rozporządzenia, może określać zasady uwzględniania okresu zatrudnienia wykonywanego u krewnego lub powinowatego, jeżeli nawet zachodzi okoliczność, o której mowa w ust. 2 pkt 2 lit. b).

Art. 13.

1. Za okresy zaliczalne do okresu zatrudnienia uważa się okresy:
 - 1) służby w oddziałach powstańczych w powstaniach śląskich w latach 1919-1921 oraz w powstaniu wielkopolskim,
 - 2) służby pełnionej przez osoby posiadające obywatelstwo polskie w Armii Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich oraz w okresie wojny 1939-1945 w innych armiach sojuszniczych,
 - 2a) zaokrętowania marynarzy polskich w charakterze członków załogi na statku bandery własnej lub bandery koaliccyjnej, przeznaczonym do działań wojennych w okresie wojny 1939-1945,
 - 3) działalności kombatanckiej,

- 4) pobytu w niewoli lub w obozach dla internowanych żołnierzy w czasie od dnia 1 września 1939 r.
2. Za okresy zaliczalne do okresu zatrudnienia uważa się także okresy pobytu pracy przymusowej w czasie od dnia 1 września 1939 r.
3. Za okresy zaliczalne do okresów zatrudnienia uważa się również okresy:
 - 1) przerwy w pracy, w granicach nie dłuższych jednak niż 6 lat, spowodowanej koniecznością osobistej opieki nad:
 - a) dzieckiem, na które ze względu na jego stan fizyczny, psychiczny lub psychofizyczny przysługuje pielegnacyjny zasiłek rodzinny,
 - b) innym członkiem rodziny zaliczonym do I grupy inwalidów, z tym że okres sprawowania opieki nad dzieckiem, o którym mowa pod lit. a), sumuje się z okresem wymienionym w art. 11 ust. 2 pkt 11 w odniesieniu do tego samego dziecka,
 - 2) nauki w szkole, do której pracownik został skierowany przez zakład pracy, oraz nauki w szkole wyższej pod warunkiem uprzedniego zatrudnienia, jeżeli nauka ta ukończona została przed dniem wejścia w życie ustawy,
 - 3) studiów doktoranckich lub aspirantury naukowej,
 - 4) wykonywania zawodu adwokata przed dniem 31 grudnia 1964 r.,
 - 5) działalności innej niż wymieniona w art. 11 ust. 2 pkt 8 i 10, objętej odrębnymi przepisami o ubezpieczeniu społecznym lub o zaopatrzeniu emerytalnym, z zastrzeżeniem art. 15,
 - 6) inne uznane odrębnymi przepisami za okresy zaliczalne do okresu zatrudnienia.
4. Członkami rodziny, o których mowa w ust. 3 pkt 1, są osoby określone w art. 38.
5. Okresu przerwy w pracy, o którym mowa w ust. 3 pkt 1, nie zalicza się do okresu zatrudnienia, jeżeli osoba sprawująca opiekę osiągnęła w tym czasie dochód przekraczający połowę najniższego wynagrodzenia.
6. Okresy, o których mowa w ust. 1 i 2, dolicza się w wymiarze podwójnym do okresu zatrudnienia, od którego zależy przyznanie emerytury lub renty.
7. Okresy o których mowa w ust. 1, ustala się w trybie i na zasadach określonych w przepisach o szczególnych uprawnieniach kombatantów.
8. Minister Pracy i Polityki Socjalnej, w drodze rozporządzenia, może ustalać inne okresy, nie wymienione w ust. 1-3, zaliczalne do okresów zatrudnienia.

Art. 13¹.

Przy ustalaniu prawa do emerytury lub renty do okresów zatrudnienia, równorzędnych i zaliczalnych dolicza się przypadające przed dniem 1 lipca 1977 r. okresy prowadzenia gospodarstwa rolnego lub pracy w gospodarstwie rolnym po ukończeniu 16 roku życia.

Art. 14.

Jeżeli okresy, o których mowa w art. 11 i 13, zbiegają się w czasie, przy ustalaniu prawa do świadczeń określonych w ustawie uwzględnia się okres korzystniejszy.

Art. 15.

Okresów działalności objętej odrębnymi przepisami o ubezpieczeniu społecznym lub o zaopatrzeniu emerytalnym, o których mowa w art. 13 ust. 3 pkt 5, nie uwzględnia się przy ustalaniu prawa do świadczeń określonych w ustawie, jeżeli z tytułu tej działalności zostały spełnione warunki do świadczeń na podstawie tych odrębnych przepisów.

Rozdział 4
Podstawa wymiaru świadczeń**Art. 16.**

1. Podstawę wymiaru emerytury i renty stanowi przeciętne wynagrodzenie wypłacone pracownikowi za okres, o którym mowa w ust. 2, zwaloryzowane w sposób określony w ust. 3 i 4.
2. Do ustalenia podstawy wymiaru emerytury i renty przyjmuje się, z zastrzeżeniem art. 16¹, wynagrodzenie wypłacone pracownikowi za okres:
 - 1) ostatnich czterech kwartałów kalendarzowych albo
 - 2) kolejnych 3 lat kalendarzowych wybranych przez zainteresowanego z ostatnich 12 lat kalendarzowych,
licząc wstecz od roku (kwartału), w którym zgłoszono wniosek o emeryturę lub rentę.
3. Ustala się kwotę wynagrodzenia wypłaconego pracownikowi za okres każdego roku kalendarzowego (każdego kwartału kalendarzowego) oraz stosunek tej kwoty do kwoty rocznej (kwartalnej) przeciętnego wynagrodzenia, ogłoszonej za dany rok kalendarzowy (kwartał kalendarzowy), wyrażając go w procentach z zaokrągleniem do setnych części procentu. Średnia arytmetyczna tych procentów stanowi wskaźnik wysokości wynagrodzenia pracownika.
4. Zwaloryzowane przeciętne wynagrodzenie pracownika otrzymuje się, mnożąc kwotę przewidywanego przeciętnego wynagrodzenia, stanowiącą podstawę ostatniej waloryzacji poprzedzającej kwartał, w którym zgłoszono wniosek o emeryturę lub rentę, przez wskaźnik wysokości wynagrodzenia pracownika.
5. Jeżeli podstawy wymiaru emerytury lub renty nie można ustalić zgodnie z zasadami określonymi w ust. 1-4, emeryturę lub rentę przyznaje się w kwocie najniższego świadczenia.

Art. 16¹.

Przepis art. 16 stosuje się również przy ustalaniu podstawy wymiaru emerytury i renty od wynagrodzenia, które stosownie do przepisów o składek na ubezpieczenie społeczne jest deklarowane w najwyższych kwotach. Jeżeli jednak do ustalania podstawy wymiaru zostanie wskazane - choćby za jeden miesiąc - wynagrodzenie, które zostało zadeklarowane do podstawy wymiaru składek w wysokości wyższej od najwyższej kwoty, podstawę wymiaru stanowi wynagrodzenie wypłacone pracownikowi za wymagany okres kolejnych lat kalendarzowych wybranych przez zainteresowane-

go z ostatnich 12 lat kalendarzowych, licząc wstecz od roku, w którym zgłoszono wniosek o emeryturę lub rentę.

Art. 16².

1. Podstawę wymiaru renty rodzinnej stanowi:

- 1) w razie śmierci pracownika, który nie miał ustalonego prawa do emerytury lub renty inwalidzkiej - kwota ustalona w myśl art. 16 albo 16¹ na podstawie wynagrodzenia wypłaconego pracownikowi,
 - 2) w razie śmierci emeryta (rencisty), który nie był zatrudniony po przyznaniu emerytury lub renty inwalidzkiej - podstawa wymiaru tej emerytury lub renty inwalidzkiej,
 - 3) w razie śmierci emeryta (rencisty) zatrudnionego po przyznaniu emerytury lub renty inwalidzkiej - podstawa wymiaru tej emerytury lub renty inwalidzkiej albo kwota ustalona w myśl art. 16 lub art. 16¹ na podstawie wynagrodzenia emeryta (rencisty), jeżeli jest to korzystniejsze.
2. Podstawę wymiaru emerytury dla osoby, która wcześniej miała ustalone prawo do renty inwalidzkiej, stanowi:
- 1) podstawa wymiaru tej renty inwalidzkiej albo
 - 2) kwota ustalona w myśl art. 16 albo art. 16¹ na podstawie wynagrodzenia rencisty zatrudnionego po przyznaniu renty inwalidzkiej, jeżeli jest to korzystniejsze.
3. Przepis ust. 2 stosuje się odpowiednio do ustalenia podstawy wymiaru renty inwalidzkiej dla osoby, która wcześniej miała ustalone prawo do emerytury.

Art. 17.

1. Do obliczenia podstawy wymiaru świadczeń przyjmuje się - z uwzględnieniem ust. 2 i 3 - wynagrodzenie z tytułu zatrudnienia w jednym zakładzie pracy.
2. Do obliczenia podstawy wymiaru świadczeń przyjmuje się jednak łączne wynagrodzenie z tytułu zatrudnienia wykonywanego równocześnie w więcej niż jednym zakładzie pracy, jeżeli:
 - 1) zatrudnienie wykonywane było w wymiarze czasu pracy nie przekraczającym łącznie obowiązującego w danym zawodzie albo
 - 2) dodatkowe zatrudnienie wykonywane było nieprzerwanie co najmniej przez 5 lat w ciągu ostatnich 12 lat zatrudnienia.
3. Wynagrodzenie z tytułu dodatkowego zatrudnienia, o którym mowa w ust. 2 pkt 2, uwzględnia się przy obliczaniu podstawy wymiaru świadczeń, jednakże w wysokości nie przekraczającej 50% wynagrodzenia przyjętego do podstawy wymiaru z tytułu zatrudnienia w zakładzie pracy, w którym pracownik był zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy.

Art. 18.

Przy ustalaniu podstawy wymiaru świadczeń z tytułu zatrudnienia w uspołecznionym zakładzie pracy uwzględnia się wszystkie składniki wynagrodzenia w gotówce i w

naturze z tytułu wykonywania pracy w ramach stosunku pracy, z wyjątkiem składników określonych w rozporządzeniu, o którym mowa w art. 22.

Art. 19.

1. Przy ustalaniu podstawy wymiaru świadczeń z tytułu zatrudnienia w zakładzie pracy nie będącym zakładem społecznionym uwzględnia się wynagrodzenie, od którego ustalone skądki na ubezpieczenie społeczne.
2. Przepis ust. 1 stosuje się odpowiednio przy ustalaniu podstawy wymiaru świadczeń z tytułu zatrudnienia wykonywanego u osoby fizycznej.

Art. 20.

Jeżeli wynagrodzenie, od którego oblicza się podstawę wymiaru świadczeń, podlegało podatkowi od wynagrodzeń i składce na cele emerytalne, pomniejsza się je o kwotę tego podatku i składki.

Art. 21.

1. Przy ustalaniu podstawy wymiaru emerytury i renty - na wniosek osoby, która wykonywała działalność objętą przepisami o ubezpieczeniu społecznym lub o zaopatrzeniu emerytalnym, określoną w art. 11 ust. 2 pkt 8 oraz w art. 13 ust. 3 pkt 5 - uwzględnia się kwotę dochodu, która stosownie do przepisów o skłądkach na ubezpieczenie społeczne była podstawą wymiaru składek; przepis art. 16¹ stosuje się odpowiednio.
2. Przy ustalaniu podstawy wymiaru emerytury i renty - na wniosek osoby pełniącej służbę, o której mowa w art. 11 ust. 2 pkt 10 - uwzględnia się kwotę, która byłaby przyjęta za podstawę wymiaru świadczeń stosownie do przepisów o zaopatrzeniu emerytalnym tych osób.

Art. 22.

1. Rada Ministrów po zasięgnięciu opinii właściwych komisji sejmowych, w drodze rozporządzenia, określa:
 - 1) składniki wynagrodzenia wypłacanego z tytułu zatrudnienia, których nie uwzględnia się przy ustalaniu podstawy wymiaru świadczeń,
 - 2) wypadki, w których przy ustalaniu podstawy wymiaru świadczeń uwzględnia się wypłaty nie będące wynagrodzeniem z tytułu zatrudnienia, i zasady uwzględniania tych wypłat,
 - 3) wypadki, w których podstawę wymiaru świadczeń ustala się z okresu krótszego niż określony w art. 16 ust. 2 i art. 16¹ lub przypadającego wcześniej niż w okresie ostatnich 12 lat kalendarzowych, licząc wstecz od roku, w którym zgłoszono wniosek o emeryturę lub rentę,
 - 4) zasady ustalania podstawy wymiaru świadczeń, gdy pracownik zatrudniony był za granicą,
 - 5) inne szczegółowe zasady ustalania podstawy wymiaru świadczeń.
2. Minister Pracy i Polityki Socjalnej, w drodze rozporządzenia, może określać zasady ustalania podstawy wymiaru świadczeń w wypadkach, w których wskutek

inwalidzta zmniejszyła się w znacznym stopniu możliwość uzyskania przez pracownika wyższego wynagrodzenia w przyszłości.

Rozdział 5

Niezdolność do pracy

Art. 23.

1. Niezdolną do pracy w rozumieniu ustawy jest osoba, która całkowicie lub częściowo utraciła zdolność do pracy zarobkowej z powodu naruszenia sprawności organizmu i nie rokuje odzyskania zdolności do pracy po przekwalifikowaniu.
2. Całkowicie niezdolną do pracy jest osoba, która utraciła zdolność do wykonywania jakiejkolwiek pracy.
3. Częściowo niezdolną do pracy jest osoba, która w znacznym stopniu utraciła zdolność do pracy zgodnej z poziomem posiadanych kwalifikacji.

Art. 24.

1. Przy ocenie stopnia i trwałości niezdolności do pracy oraz rokowania co do odzyskania zdolności do pracy uwzględnia się:
 - 1) stopień naruszenia sprawności organizmu oraz możliwości przywrócenia niezbędnej sprawności w drodze leczenia i rehabilitacji,
 - 2) możliwość wykonywania dotychczasowej pracy lub podjęcia innej pracy oraz celowość przekwalifikowania zawodowego, biorąc pod uwagę rodzaj i charakter dotychczas wykonywanej pracy, poziom wykształcenia, wiek i predyspozycje psychofizyczne.
2. Trwałą niezdolność do pracy orzeka się, jeżeli według wiedzy medycznej nie ma rokowań odzyskania zdolności do pracy.
3. Okresową niezdolność do pracy orzeka się, jeżeli według wiedzy medycznej istnieją rokowania odzyskania zdolności do pracy.
4. Zachowanie zdolności do pracy w warunkach specjalnych, określonych w przepisach o zatrudnieniu i rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych, nie stanowi przeszkody do orzeczenia całkowitej niezdolności do pracy.
5. W przypadku stwierdzenia naruszenia sprawności organizmu w stopniu powodującym konieczność stałej lub długotrwałej opieki i pomocy innej osoby w załatwianiu podstawowych potrzeb życiowych orzeka się niezdolność do samodzielnej egzystencji.

Art. 25.

1. Oceny niezdolności do pracy, jej stopnia oraz ustalenia:
 - 1) daty powstania niezdolności do pracy,
 - 2) trwałości lub przewidywanego okresu niezdolności do pracy,
 - 3) związku przyczynowego niezdolności do pracy lub śmierci z określonymi okolicznościami,
 - 4) niezdolności do samodzielnej egzystencji,

- 5) celowości przekwalifikowania zawodowego
 - dokonuje w formie orzeczenia lekarz orzecznik Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, zwany dalej "lekarzem orzecznikiem".
2. Jeżeli nie ma możliwości ustalenia daty powstania niezdolności do pracy, natomiast ustalono okres, w którym niezdolność do pracy powstała, za datę powstania niezdolności przyjmuje się datę końcową tego okresu. Jeżeli nie ma możliwości ustalenia ani daty, ani okresu powstania niezdolności do pracy, za datę powstania niezdolności przyjmuje się datę zgłoszenia wniosku o świadczenie.
3. Orzeczenie lekarza orzecznika stanowi dla organu rentowego podstawę do wydania decyzji w sprawie świadczeń przewidzianych w ustawie, do których prawo uzależnione jest od stwierdzenia niezdolności do pracy.
4. Minister Pracy i Polityki Socjalnej w porozumieniu z Ministrem Zdrowia i Opieki Społecznej określi, w drodze rozporządzenia:
 - 1) organizację, szczegółowe zasady i tryb:
 - orzekania o niezdolności do pracy,
 - sprawowania nadzoru nad wykonywaniem tego orzecznictwa,
 - 2) szczegółowe kwalifikacje zawodowe wymagane od lekarzy orzeczników.

Dział II

Warunki uzyskania oraz wysokość świadczeń

Rozdział 1

Emerytura

Art. 26.

Emerytura przysługuje pracownikowi, który spełnia łącznie następujące warunki:

- 1) osiągnął wiek emerytalny wynoszący 60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn,
- 2) ma okres zatrudnienia wynoszący łącznie z okresami równorzędnymi i zaliczalnymi do okresów zatrudnienia co najmniej 20 lat dla kobiet i 25 lat dla mężczyzn.

Art. 27.

1. Pracownik, który nie osiągnął wieku emerytalnego określonego w art. 26 ust. 1 pkt 1, może przejść na emeryturę:
 - 1) kobieta - po osiągnięciu wieku 55 lat, jeżeli ma 30-letni okres zatrudnienia albo jeżeli ma 20-letni okres zatrudnienia i zaliczona została do I lub II grupy inwalidów,
 - 2) mężczyzna - po osiągnięciu wieku 60 lat, jeżeli ma 25-letni okres zatrudnienia i zaliczony został do I lub II grupy inwalidów.
2. Okresy zatrudnienia, o których mowa w ust. 1, liczy się łącznie z okresami równorzędnymi i zaliczalnymi do okresów zatrudnienia.

- 2a. Rada Ministrów określi, w drodze rozporządzenia, zasady wcześniejszego przechodzenia na emeryturę pracowników opiekujących się dziećmi wymagającymi stałej opieki.
4. Odrębne przepisy określają zasady wcześniejszego przechodzenia na emeryturę ~~ust. 3 skreślony~~:
 - 1) inwalidów wojennych, kombatantów oraz inwalidów wojskowych, których inwalidztwo pozostaje w związku ze służbą wojskową,
 - 2) inwalidów, których inwalidztwo powstało wskutek wypadku przy pracy, wypadku w drodze do pracy lub z pracy albo wskutek choroby zawodowej.

Art. 28.

Pracownik, który nie osiągnął okresu zatrudnienia określonego w art. 26 ust. 1 pkt 2, może przejść na emeryturę w niepełnym wymiarze na następujących warunkach:

- 1) kobieta, jeżeli osiągnęła wiek 60 lat w czasie zatrudnienia lub w okresie równorzędny z okresem zatrudnienia oraz ma okres zatrudnienia wynoszący łącznie z okresami równorzędnymi i zaliczalnymi do okresów zatrudnienia co najmniej 15 lat,
- 2) mężczyzna, jeżeli osiągnął wiek 65 lat w okresie, o którym mowa w pkt 1, oraz ma okres zatrudnienia wynoszący łącznie z okresami równorzędnymi i zaliczalnymi do okresów zatrudnienia co najmniej 20 lat.

Art. 29.

1. Emerytura wynosi 100% podstawy jej wymiaru do kwoty 3 000 zł oraz 55% nadwyżki ponad tą kwotę.
2. Emeryturę zwiększa się o 1% podstawy jej wymiaru za każdy pełny rok zatrudnienia wraz z okresami równorzędnymi i zaliczalnymi do okresów zatrudnienia ponad okres wynoszący 20 lat.

Art. 30.

1. Emerytura w niepełnym wymiarze wynosi miesięcznie 90% podstawy jej wymiaru do kwoty 3 000 zł oraz 50% nadwyżki ponad tą kwotę.
2. Przepis art. 29 ust. 2 stosuje się odpowiednio.

Art. 31.

Rada Ministrów podwyższa kwoty podstawy wymiaru, o których mowa w art. 29 ust. 1 oraz art. 30 ust. 1, kierując się wzrostem najniższego wynagrodzenia.

Rozdział 2

Renta inwalidzka

Art. 32.

Renta inwalidzka przysługuje - z uwzględnieniem art. 34 - pracownikowi, który spełnił łącznie następujące warunki:

- 1) jest inwalidą,
- 2) ma wymagany okres zatrudnienia,
- 3) inwalidztwo powstało w czasie zatrudnienia lub w okresie równorzędny z okresem zatrudnienia albo nie później niż w ciągu 18 miesięcy od ustania tych okresów.

Art. 33.

1. Warunek posiadania wymaganego okresu zatrudnienia, w myśl art. 32 pkt 2, uważa się za spełniony, gdy pracownik osiągnął okres zatrudnienia wynoszący łącznie z okresami równorzędnymi i zaliczalnymi do okresów zatrudnienia co najmniej:
 - 1) 1 rok - jeżeli inwalidztwo powstało przed ukończeniem 20 lat,
 - 2) 2 lata - jeżeli inwalidztwo powstało w wieku powyżej 20 do 22 lat,
 - 3) 3 lata - jeżeli inwalidztwo powstało w wieku powyżej 22 do 25 lat,
 - 4) 4 lata - jeżeli inwalidztwo powstało w wieku powyżej 25 do 30 lat,
 - 5) 5 lat - jeżeli inwalidztwo powstało w wieku powyżej 30 lat.
2. Okres 5 lat zatrudnienia, o którym mowa w ust. 1 pkt 5, powinien przypadać w ciągu ostatniego dziesięciolecia przed zgłoszeniem wniosku o rentę inwalidzką, a jeżeli zainteresowany w chwili zgłoszenia wniosku nie pozostaje w zatrudnieniu - przed dniem powstania inwalidztwa; do tego dziesięcioletniego okresu nie wlicza się okresów pobierania renty inwalidzkiej lub rodzinnej.
3. Jeżeli pracownik nie osiągnął okresu zatrudnienia, o którym mowa w ust. 1, warunek posiadania wymaganego okresu zatrudnienia uważa się za spełniony, gdy podjął on zatrudnienie przed osiągnięciem 18 lat albo w ciągu 6 miesięcy po ukończeniu nauki w szkole ponadpodstawowej lub w szkole wyższej oraz pozostała w zatrudnieniu do dnia powstania inwalidztwa bez przerwy lub z przerwami nie przekraczającymi 6 miesięcy, z uwzględnieniem art. 34.

Art. 34.

1. Osobie, która spełniła warunki określone w art. 32, przysługuje:
 - 1) renta stała - jeżeli niezdolność do pracy jest trwała,
 - 2) renta okresowa - jeżeli niezdolność do pracy jest okresowa.
2. Renta okresowa przysługuje przez okres wskazany w decyzji organu rentowego.
3. Osobie spełniającej warunki określone w art. 32, w stosunku do której orzeczono celowość przekwalifikowania zawodowego ze względu na niezdolność do pracy w dotychczasowym zawodzie, przysługuje renta szkoleniowa przez 6 miesięcy; okres ten ulega wydłużeniu na czas niezbędny do przekwalifikowania zawodowego, nie dłużej niż o 30 miesięcy.
4. Przedłużenie prawa do renty, o którym mowa w ust. 3, następuje na podstawie wniosku dyrektora wojewódzkiego urzędu pracy.

Art. 35.

1. Renta inwalidzka wynosi miesięcznie:

- 1) dla inwalidów zaliczonych do I i II grupy - 100% podstawy jej wymiaru do kwoty 3 000 zł oraz 55% nadwyżki ponad tą kwotę,
- 2) dla inwalidów zaliczonych do III grupy - 85% podstawy jej wymiaru do kwoty 3 000 zł oraz 50% nadwyżki ponad tą kwotę.
2. Rentę inwalidzką zwiększa się o 1% podstawy jej wymiaru za każdy pełny rok zatrudnienia, wraz z okresami równorzędnymi i zaliczalnymi do okresów zatrudnienia, ponad okres wynoszący 20 lat.
3. Przepis art. 31 stosuje się odpowiednio.

Art. 36.

Prawo do renty inwalidzkiej, które ustało z powodu ustąpienia inwalidztwa, podlega przywróceniu, jeżeli w ciągu 18 miesięcy od ustania prawa do renty pracownik ponownie stał się inwalidą.

Rozdział 3

Renta rodzinna

Art. 37.

1. Renta rodzinna przysługuje uprawnionym członkom rodziny pracownika, który w chwili śmierci pozostawał w zatrudnieniu i miał okres zatrudnienia nie krótszy niż wymagany do uzyskania renty inwalidzkiej.
2. Renta rodzinna przysługuje również po osobie nie pozostającej w chwili śmierci w zatrudnieniu, jeżeli osoba ta miała ustalone prawo do emerytury lub renty inwalidzkiej albo spełniała warunki wymagane do uzyskania jednego z tych świadczeń. Przy ocenie prawa do renty inwalidzkiej przyjmuje się, że osoba zmarła była inwalidą.

Art. 38.

1. Do renty rodzinnej uprawnieni są następujący członkowie rodziny spełniający warunki określone w art. 39-42:
 - 1) dzieci własne, dzieci drugiego małżonka oraz dzieci przysposobione,
 - 2) przyjęte na wychowanie i utrzymanie przed osiągnięciem pełnoletniości wnuki, rodzeństwo i inne dzieci, w tym również w ramach rodziny zastępczej,
 - 3) małżonek (wdowa i wdowiec),
 - 4) rodzice.
2. Za rodziców w rozumieniu ustawy uważa się również ojczyma i macochę oraz osoby przysposabiające.

Art. 39.

1. Dzieci własne, dzieci drugiego małżonka i dzieci przysposobione mają prawo do renty rodzinnej:
 - 1) do ukończenia 16 lat życia,

- 2) do ukończenia nauki w szkole, jeżeli przekroczyły 16 lat życia, nie dłużej jednak niż do osiągnięcia 25 lat życia, albo
 - 3) bez względu na wiek, jeżeli stały się inwalidami I lub II grupy w okresie, o którym mowa w pkt 1 lub 2.
2. Jeżeli dziecko osiągnęło 25 lat życia będąc na ostatnim roku studiów w szkole wyższej, prawo do renty rodzinnej przedłuża się do zakończenia tego roku studiów.

Art. 40.

Przyjęte na wychowanie i utrzymanie wnuki, rodzeństwo i inne dzieci mają prawo do renty rodzinnej, jeżeli spełniają warunki określone w art. 39, a ponadto:

- 1) zostały przyjęte na wychowanie i utrzymanie co najmniej na rok przed śmiercią pracownika (emeryta lub rencisty), chyba że śmierć była następstwem wydarzenia, oraz
- 2) nie mają prawa do renty po zmarłych rodzicach, a gdy rodzice żyją, jeżeli:
 - a) nie mogą zapewnić im utrzymania albo
 - b) pracownik (emeryt lub rencista) lub jego małżonek był ich opiekunem ustanowionym przez sąd.

Art. 41.

1. Wdowa ma prawo do renty rodzinnej, jeżeli:

- 1) w chwili śmierci męża osiągnęła wiek 50 lat lub była inwalidką albo
 - 2) wychowuje co najmniej jedno z dzieci, wnuków lub rodzeństwa, uprawnione do renty rodzinnej po zmarłym mężu, które nie osiągnęło 16 lat, a jeżeli kształci się w szkole - 18 lat życia, lub jeżeli sprawuje pieczę nad dzieckiem zaliczonym do I lub II grupy inwalidów uprawnionych do renty rodzinnej.
2. Prawo do renty rodzinnej nabywa również wdowa, która osiągnęła wiek 50 lat lub stała się inwalidką po śmierci męża, nie później jednak niż w ciągu 5 lat od jego śmierci lub od zaprzestania wychowywania osób wymienionych w ust. 1 pkt 2.
3. Małżonka rozwiedziona lub wdowa, która w chwili śmierci męża nie pozostała z nim we wspólności małżeńskiej, ma prawo do renty rodzinnej, jeżeli oprócz spełnienia warunków określonych w ust. 1 lub 2 miała w chwili śmierci męża prawo do alimentów z jego strony ustalone wyrokiem lub ugadą sądową.
4. Wdowa nie spełniająca warunków do renty rodzinnej określonych w ust. 1 lub 2 i nie mająca niezbędnych źródeł utrzymania ma prawo do okresowej renty rodzinnej:
 - 1) przez okres jednego roku od chwili śmierci męża,
 - 2) przez okres uczestniczenia w zorganizowanym szkoleniu mającym na celu uzyskanie kwalifikacji do wykonywania pracy zarobkowej, nie dłużej jednak niż przez 2 lata od chwili śmierci męża.
5. Przepisy ust. 1-3 stosuje się odpowiednio do wadowca, z tym że wiek uprawniający go do renty rodzinnej wynosi 65 lat.

Art. 42.

Rodzice mają prawo do renty rodzinnej, jeżeli:

- 1) pracownik (emeryt lub rencista) bezpośrednio przed śmiercią przyczyniał się do ich utrzymywania,
- 2) spełniają odpowiednio warunki określone dla wdowy i wdowca w art. 41 ust. 1 i 2 oraz co do wieku również w ust. 5.

Art. 43.

W razie ustania prawa do renty rodzinnej z powodu ustąpienia inwalidztwa stosuje się odpowiednio przepis art. 36.

Art. 44.

1. Renta rodzinna dla 1 osoby wynosi miesięcznie 85% podstawy jej wymiaru do kwoty 3 000 zł oraz 50% nadwyżki ponad tą kwotę.
2. Na każdą następną osobę uprawnioną do renty rodzinnej przysługuje zwiększenie tej renty o 5% podstawy jej wymiaru.
3. Rentę rodzinną zwiększa się o 1% podstawy jej wymiaru za każdy pełny rok zatrudnienia zmarłego pracownika, wraz z okresami równorzędnymi i zaliczalnymi do okresów zatrudnienia, ponad okres wynoszący 20 lat.
4. Przepis art. 31 stosuje się odpowiednio.

Art. 45.

1. Wszystkim uprawnionym członkom rodziny przysługuje jedna łączna renta rodzinna.
2. Renta rodzinna podlega podziałowi między uprawnionych, jeżeli:
 - 1) do renty uprawnione są osoby małoletnie, nad którymi opiekę sprawują różne osoby,
 - 2) pełnoletni członek rodziny zażąda podziału renty,
 - 3) zachodzą inne okoliczności uzasadniające podział renty.
3. Renta rodzinna podlega podziałowi na równe części, z tym że dodatki do renty wypłaca się w całości osobom do nich uprawnionym.

Rozdział 4
Dodatki do emerytur i rent**Art. 46.**

1. Do emerytury i renty przysługują dodatki:
 - 2) pielegnacyjny,
 - 3) z tytułu odznaczeń państwowych.
2. Do renty rodzinnej przysługuje również dodatek dla sierot zupełnych.

pkt 1 skreślony

Art. 47.

1. Dodatki rodzinne przysługują na zasadach i w wysokości przewidzianych w odrębnych przepisach dla zasiłków rodzinnych przysługujących pracownikom.
2. Jeżeli do renty rodzinnej uprawnione są sieroty zupełne, część renty przysługującą każdej z tych sierot zwiększa się o dodatek dla sierot zupełnych w wysokości 30% najniższej renty rodzinnej dla 1 osoby.

Art. 48.

1. Dodatek pielęgnacyjny przysługuje osobie uprawnionej do emerytury lub renty, jeżeli osoba taka zaliczona została do I grupy inwalidów albo ukończyła 75 lat życia.
2. Dodatek pielęgnacyjny wynosi miesięcznie kwotę odpowiadającą 30% najniższej emerytury.
3. Osobie przebywającej w domu pomocy społecznej dodatek pielęgnacyjny nie przysługuje.

Art. 49.

1. Dodatek z tytułu odznaczenia państwowego przysługuje osobie uprawnionej do emerytury lub renty, odznaczonej orderem: Budowniczy Polski Ludowej, Odrodzenia Polski, Virtuti Militari, Krzyża Grunwaldu, Sztandaru Pracy lub Krzyżem Walecznych albo tytułem honorowym: "Zasłużony Górnik PRL", "Zasłużony Nauczyciel PRL", "Zasłużony Hutnik PRL", "Zasłużony Kolejarz PRL", "Zasłużony Stoczniowiec PRL", "Zasłużony Portowiec PRL", "Zasłużony Lekarz PRL", "Zasłużony dla Zdrowia Narodu", "Lotnik Kosmonauta PRL", "Zasłużony Pilot Wojskowy PRL", "Zasłużony dla Kultury Narodowej".
2. Dodatek z tytułu odznaczenia państwowego wynosi miesięcznie 20% podstawy wymiaru świadczenia, nie więcej jednak niż 3 000 zł.
3. Z tytułu odznaczenia orderami lub tytułami honorowymi przysługuje tylko jeden dodatek.

art. 49¹ i 49²
(rozdz.4a) skreślone

Rozdział 5**Zasiłek pogrzebowy****Art. 50.**

1. Zasiłek pogrzebowy przysługuje w razie śmierci osoby pobierającej emeryturę lub rentę albo członka rodziny takiej osoby.
2. Członkami rodziny, o których mowa w ust. 1, są osoby określone w art. 38.
3. Zasiłek pogrzebowy przysługuje również w razie śmierci osoby, która nie miała ustalonego prawa do emerytury lub renty, lecz spełniała warunki do ich uzyskania i pobierania. Przepis art. 37 ust. 2 zdanie drugie stosuje się odpowiednio.
4. Z tytułu śmierci osoby, o której mowa w ust. 1-3, przysługuje tylko jeden zasiłek pogrzebowy.

Art. 51.

1. Zasiłek pogrzebowy przysługuje osobie, która pokryła koszty pogrzebu.
2. W razie poniesienia kosztów pogrzebu przez więcej niż jedną osobę zasiłek pogrzebowy ulega podziałowi między te osoby - proporcjonalnie do poniesionych kosztów pogrzebu.

Art. 52.

1. W razie poniesienia kosztów pogrzebu przez członka rodziny, o którym mowa w art. 38, zasiłek pogrzebowy przysługuje w wysokości sześciokrotnej kwoty najniższej emerytury obowiązującej w dniu śmierci osoby, po której przysługuje zasiłek pogrzebowy.
2. W razie poniesienia kosztów pogrzebu przez inną osobę niż wymieniona w ust. 1, dom pomocy społecznej lub gminę, zasiłek pogrzebowy przysługuje w wysokości udokumentowanych kosztów pogrzebu, nie więcej jednak niż w wysokości określonej w ust. 1.
3. Jeżeli pogrzeb organizowany był na koszt Państwa, organizacji politycznej lub społecznej albo zakładu pracy, lecz osoby, o których mowa w ust. 1, poniosły również część jego kosztów, przysługuje im zasiłek w wysokości określonej w ust. 2.
4. Prawo do zasiłku pogrzebowego wygasza w wypadku nie zgłoszenia wniosku o jego przyznanie w okresie 12 miesięcy od dnia śmierci osoby, po której zasiłek przysługuje.

Dział III**Przepisy szczególne dotyczące świadczeń dla niektórych grup osób****Rozdział 1****Świadczenia dla pracowników zatrudnionych
w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze****Art. 53.**

1. Pracownikom zatrudnionym w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze przysługują świadczenia na zasadach i w wysokości określonych w ustawie, z uwzględnieniem art. 54 i 55.
2. Za pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach uważa się pracowników stale zatrudnionych przy pracach o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości lub wymagających wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia, a w szczególności zatrudnionych:
 - 1) pod ziemią,
 - 2) bezpośrednio przy przetwórstwie azbestu, produkcji ołowiu i kadmu,
 - 3) przy pracach technologicznych związanych z wytwarzaniem aluminium,
 - 4) w zespołach formujących szkło,

- 5) w charakterze rybaków morskich i nurków,
- 6) w stoczniach morskich na niektórych stanowiskach pracy bezpośrednio przy budowie i remoncie statków morskich,
- 7) na statkach morskich w żegludze międzynarodowej i w polskim ratownictwie okrętowym,
- 8) na statkach żeglugi powietrznej,
- 9) w charakterze ratowników w Górkim Ochotniczym Pogotowiu Ratunkowym,
- 10) w morskich portach handlowych oraz w niektórych przedsiębiorstwach pomocniczych działających na rzecz tych portów,
- 11) na niektórych stanowiskach w budownictwie i przemyśle materiałów budowlanych.

3. Za pracowników zatrudnionych w szczególnym charakterze uważa się:

- 1) funkcjonariuszy pożarnictwa,
 - 1a) pracowników jednostek ochrony przeciwpożarowej, o których mowa w art. 15 pkt 1a-5 i 8 ustawy z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (Dz.U. Nr 81, poz. 351, z 1994 r. Nr 27, poz. 96 i Nr 89, poz. 414, z 1996 r. Nr 106, poz. 496 oraz z 1997 r. Nr 111, poz. 725),
 - 2) pracowników organów administracji celnej,
 - 3) pracowników wykonujących działalność twórczą lub artystyczną,
 - 4) dziennikarzy,
 - 5) niektórych pracowników budownictwa i przemysłu materiałów budowlanych nie objętych przepisem ust. 2 pkt 11,
 - 6) pracowników organów kontroli państowej.
4. Odrębne przepisy regulują uprawnienia z tytułu szczególnego charakteru zatrudnienia nauczycieli, nauczycieli akademickich i innych pracowników naukowo-badawczych oraz pracowników naukowych.

Art. 54.

1. Z tytułu zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze może być:

- 1) przyznane prawo do emerytury w wieku niższym niż określony w art. 26 ust. 1 pkt 1,
 - 2) przyznany wzrost emerytury lub renty inwalidzkiej w wysokości 10 lub 15% podstawy jej wymiaru.
2. Jeżeli wzrost, o którym mowa w ust. 1 pkt 2, przysługuje z dwóch lub więcej tytułów, wypłaca się tylko wzrost z jednego tytułu - korzystniejszy lub wybrany przez osobę zainteresowaną.

Art. 55.

Rada Ministrów, w drodze rozporządzenia, określa rodzaje prac lub stanowisk pracy oraz warunki, na podstawie których osobom wymienionym w art. 11 ust. 3 oraz w art. 53 ust. 2 i 3 przysługuje:

- 1) prawo do emerytury w określonym wieku, niższym niż to wynika z art. 26 ust. 1 pkt 1,
- 2) wzrost emerytury lub renty, o którym mowa w art. 54 ust. 1 pkt 2.

Rozdział 3

~~rozdział 2 skreślony~~

Świadczenia dla niektórych osób nie będących pracownikami

Art. 60.

Adwokatom wykonującym pracę w zespołach adwokackich oraz pozostałym po nich członkom rodzin przysługują świadczenia na zasadach i w wysokości określonych w ustawie, z tym że podstawę wymiaru świadczeń ustala się od przeciętnego wynagrodzenia adwokata z tytułu pracy w zespole, przyjętego do ustalenia składek na ubezpieczenie społeczne.

Art. 61.

Osobom wykonującym pracę nakładczą oraz pozostałym po nich członkom rodzin przysługują świadczenia na zasadach i w wysokości określonych w ustawie, z tym że:

- 1) okresy pracy nakładczej uważa się za okresy równorzędne z okresami zatrudnienia w myśl art. 11 ust. 2 pkt 12, jeżeli osoba wykonująca pracę nakładczą podlega obowiązkowi ubezpieczenia społecznego na podstawie przepisów obowiązujących w czasie wykonywania tej pracy albo uzyskiwała wynagrodzenie w wysokości co najmniej 50% obowiązującego w tym okresie najniższego wynagrodzenia. ~~pkt 2 skreślony~~

Art. 62.

Osobom objętym ubezpieczeniem społecznym w czasie pobierania stypendium sportowego z tytułu wyczynowego uprawiania sportu oraz pozostałym po nich członkom rodziny przysługują świadczenia na zasadach i w wysokości określonych w ustawie.

Art. 63.

1. Uczniom szkół ponadpodstawowych, studentom szkół wyższych i uczestnikom studiów doktoranckich lub aspirantury naukowej, którzy stali się inwalidami I lub II grupy w czasie uczęszczania do szkoły lub odbywania studiów, przysługuje prawo do renty inwalidzkiej.
2. Członkom rodziny osób, o których mowa w ust. 1, przysługuje renta rodzinna na zasadach określonych w ustawie.
3. Świadczenia wymienione w ust. 1 i 2 przysługują w wysokości najniższej renty inwalidzkiej lub renty rodzinnej, o których mowa w art. 67.
4. W razie śmierci osoby pobierającej rentę, o której mowa w ust. 1 lub 2, albo spełniającej warunki do tych świadczeń oraz w razie śmierci członka rodziny tej osoby, zasiłek pogrzebowy przysługuje na zasadach i w wysokości określonych w ustawie.

Art. 63¹.

Osobom wykonującym pracę - w wymiarze czasu pracy nie niższym niż połowa obowiązującego pracownika w danym zawodzie - w czasie odbywania kary pozbawienia wolności, kary aresztu wojskowego, kary aresztu za wykroczenie i w czasie tymczasowego aresztowania oraz pozostałym po nich członkom rodzin przysługują świadczenia na zasadach i w wysokości określonych w ustawie. Przy ustalaniu podstawy wymiaru emerytury i renty należność za tę pracę w wysokości przyjętej do ustalenia składki traktuje się na równi z wynagrodzeniem. Wysokość i podstawę wymiaru tej składki określa Rada Ministrów w przepisach dotyczących składek na ubezpieczenie społeczne.

**Rozdział 4
Świadczenia przyznawane w szczególnym trybie****Art. 64.**

1. Prezes Rady Ministrów może w szczególnie uzasadnionych przypadkach, na wniosek ministrów (kierowników urzędów centralnych), przyznać emeryturę lub rentę na warunkach i w wysokości innej niż określone w ustawie.
2. Prezes Rady Ministrów przedstawia Sejmowi w terminie do dnia 31 stycznia każdego roku kalendarzowego informację o przyznanych w roku poprzedzającym emeryturach i rentach na podstawie ust. 1.

Art. 65.

Pracownikom oraz innym osobom objętym przepisami ustawy, a także pozostałym po nich członkom rodziny, którzy wskutek szczególnych okoliczności nie spełniają warunków wymaganych w ustawie do uzyskania prawa do emerytury lub renty, nie mogą - ze względu na całkowitą niezdolność do pracy lub wiek - podjąć zatrudnienia i nie mają niezbędnych środków utrzymania, Prezes Zakładu Ubezpieczeń Społecznych może przyznać w drodze wyjątku świadczenia w wysokości nie przekraczającej odpowiednich świadczeń przewidzianych w ustawie. art. 66 skreślony

**Dział IV
Przepisy wspólne dotyczące wysokości świadczeń****Rozdział 1
Dolna i górna granica wysokości świadczeń****Art. 67.**

1. Kwoty najniższych emerytur i rent - bez uwzględnienia dodatków, o których mowa w art. 46 - wynoszą:
 - 1) 35% kwoty przewidywanego przeciętnego wynagrodzenia, stanowiącej podstawę waloryzacji z zaokrągleniem do pełnego tysiąca złotych - w przypadku

emerytury, renty rodzinnej i renty inwalidzkiej I i II grupy oraz renty inwalidzkiej III grupy dla inwalidów, którzy osiągnęli wiek: 55 lat kobieta, 60 lat mężczyzna,

- 2) 27% kwoty przewidywanego przeciętnego wynagrodzenia, stanowiącej podstawę waloryzacji, z zaokrągleniem do pełnego tysiąca złotych - w przypadku renty inwalidzkiej III grupy dla inwalidów, którzy nie osiągnęli wieku: 55 lat kobieta, 60 lat mężczyzna.
2. Podwyższenie kwot najniższych emerytur i rent następuje od pierwszego miesiąca kwartału, w którym jest przeprowadzana waloryzacja. Realizacja podwyżki świadczeń do tych kwot następuje w trzecim miesiącu tego kwartału, z wyrównaniem od pierwszego miesiąca kwartału.
3. Emerytury i renty ustalone w kwotach niższych niż określone w ust. 1 i 2 powyższa się do tych kwot z urzędu, a jeżeli ich wypłata była wstrzymana - po wznowieniu wypłaty.
4. Rada Ministrów, w drodze rozporządzenia, może określić kwoty najniższych emerytur i rent wyższe od kwot, o których mowa w ust. 1 i 2.

Art. 68.

1. Kwota emerytury lub renty, bez uwzględnienia dodatków, o których mowa w art. 46 ust. 1 pkt 1 i 2 oraz ust. 2, nie może przekraczać 100% podstawy wymiaru emerytury lub renty.
2. Ograniczenie wysokości świadczeń do 100% podstawy ich wymiaru nie dotyczy emerytur i rent w wysokości określonej w art. 67.
3. Kwota emerytury i renty wraz z dodatkiem z tytułu odznaczeń państwowych nie może być niższa od kwoty odpowiedniego świadczenia określonej w art. 67 wraz z takim dodatkiem.

Rozdział 2

Zbieg prawa do świadczeń

Art. 69.

1. W razie zbiegu u jednej osoby prawa do emerytury i renty albo do dwóch rent przewidzianych w ustawie, wypłaca się jedno z tych świadczeń - wyższe lub wybrane przez zainteresowanego.
2. Przepis ust. 1 stosuje się również - z uwzględnieniem art. 70 - w razie zbiegu u jednej osoby prawa do emerytury lub renty określonych w ustawie z prawem do świadczeń przewidzianych w odrębnych przepisach o ubezpieczeniu społecznym lub o zaopatrzeniu emerytalnym.

Art. 70.

Odrębne przepisy określają wypłatę świadczeń w razie zbiegu u jednej osoby prawa do:

- 1) emerytury określonej w ustawie z prawem do renty inwalidzkiej z tytułu inwalidztwa wojennego, inwalidztwa powstałego wskutek pobytu w obozie

- koncentracyjnym albo z tytułu inwalidztwa pozostającego w związku ze służbą wojskową oraz do renty rodzinnej przysługującej po osobach uprawnionych do takich rent,
- 2) emerytury określonej w ustawie z prawem do renty inwalidzkiej z tytułu inwalidztwa powstałego wskutek wypadku przy pracy, wypadku w drodze do pracy lub z pracy albo wskutek choroby zawodowej,
 - 3) emerytury lub renty określonej w ustawie z prawem do emerytury lub renty z tytułu przekazania gospodarstwa rolnego następcy lub państwu.

Art. 71.

1. Wstrzymanie wypłaty jednego ze świadczeń, o których mowa w art. 69, następuje od dnia, od którego przysuguje prawo do wypłaty zbiegających się świadczeń.
2. W razie zbiegu prawa do świadczeń, o których mowa w art. 70, wypłata ich następuje od dnia powstania prawa do dwóch lub więcej świadczeń, jednak za okres nie dłuższy niż 3 miesiące kalendarzowe poprzedzające miesiąc, w którym zgłoszono wniosek.

Art. 72.

W razie zbiegu prawa do zasiłku pogrzebowego z tytułu pobierania emerytury lub renty i z tytułu zatrudnienia wypłaca się zasiłek wyższy lub wybrany przez zainteresowanego.

Art. 73.

Minister Pracy, Płac i Spraw Socjalnych, w drodze rozporządzenia, określa zasady wypłacania świadczeń określonych w ustawie osobie uprawnionej jednocześnie do świadczeń o charakterze rentowym z instytucji zagranicznej.

**art. 74, 74¹, 74² i 75
(rozdz. 3) skreślone**

Dział V

Zasady ustalania świadczeń

Rozdział 1

Powstanie prawa do świadczeń

Art. 76.

Prawo do świadczeń określonych w ustawie powstaje z dniem spełnienia się wszystkich warunków wymaganych do nabycia tego prawa, a jeżeli pracownik pobiera zasiłek chorobowy, prawo do emerytury, renty szkoleniowej lub renty inwalidzkiej powstaje z dniem zaprzestania pobierania tego zasiłku.

Art. 77.

1. Prawa do świadczeń albo do świadczeń w wyższym wymiarze nie nabywa osoba, która wywołała przestępstwem umyślnym okoliczności uzasadniające powstanie tego prawa.
2. Przepis ust. 1 stosuje się odpowiednio do osoby, która w czasie odbywania kary pozbawienia wolności, kary aresztu wojskowego, kary aresztu za wykroczenie oraz w czasie tymczasowego aresztowania dokonała samouszkodzenia.

Rozdział 2**Zmiany w prawie do świadczeń i ustanie prawa do świadczeń****Art. 78.**

1. Prawo do świadczeń uzależnionych od niezdolności do pracy oraz wysokość tych świadczeń ulega zmianie, jeżeli w wyniku badania lekarskiego, przeprowadzonego na wniosek lub z urzędu, ustalono zmianę stopnia niezdolności do pracy, brak tej niezdolności lub jej ponowne powstanie.
zmiany w art. 78 w ust. 3 wchodzą w życie z dn. 1.01.2000 r. (Dz.U. Nr 106, poz. 668)
2. Prawo do świadczenia z tytułu okresowej niezdolności do pracy ustaje z upływem okresu, na jaki to świadczenie przyznano.
3. Prawo do renty szkoleniowej ustaje:
 - 1) z upływem 6 miesięcy, jeżeli *[dyrektor wojewódzkiego urzędu pracy] <starosta>* nie wystąpi z wnioskiem o przedłużenie tego okresu,
 - 2) z upływem okresu, na jaki świadczenie przyznano na wniosek *[dyrektora wojewódzkiego urzędu pracy] <starosty>*,
 - 3) od dnia otrzymania zawiadomienia *[dyrektora wojewódzkiego urzędu pracy] <starosty>* o tym, że osoba zainteresowana w okresie, o którym mowa w pkt 2, nie poddaje się przekwalifikowaniu zawodowemu.

Art. 79.

1. Wysokość emerytury i renty inwalidzkiej ulega ponownemu ustaleniu w sposób określony w ust. 2 i 3, jeżeli emeryt lub rencista wykonywał zatrudnienie po przyznaniu tych świadczeń.
2. Na wniosek osoby zainteresowanej ustala się, na zasadach określonych w art. 16 i 16¹, nową podstawę wymiaru od wyższego wynagrodzenia - wypłaconego pracownikowi po przyznaniu świadczenia - za cały okres wymagany do ustalenia podstawy wymiaru.
3. Na wniosek osoby zainteresowanej ustala się ponownie wysokość świadczenia stosownie do art. 29 ust. 2 lub art. 35 ust. 2, z uwzględnieniem okresów zatrudnienia po przyznaniu świadczenia.

Art. 80.

1. Prawo do świadczeń lub ich wysokość ulega ponownemu ustaleniu na wniosek osoby zainteresowanej lub z urzędu, jeżeli po uprawomocnieniu się decyzji w sprawie świadczeń zostaną przedłożone nowe dowody lub ujawniono okoliczno-

ści istniejące przed wydaniem tej decyzji, które mają wpływ na prawo do świadczeń lub na ich wysokość.

2. Jeżeli prawo do świadczeń lub ich wysokość ustalono orzeczeniem organu odwoławczego, organ rentowy na podstawie dowodów lub okoliczności, o których mowa w ust. 1:

- 1) wydaje we własnym zakresie decyzję przyznającą prawo do świadczenia lub podwyższającą ich wysokość,
- 2) występuje do organu odwoławczego z wnioskiem o wznowienie postępowania przed tym organem, gdy z przedłożonych dowodów lub ujawnionych okoliczności wynika, że prawo do świadczeń nie istnieje lub że świadczenia przysługują w niższej wysokości; z wnioskiem tym organ rentowy może wystąpić w każdym czasie,
- 3) wstrzymuje wypłatę świadczeń, w całości lub części, jeżeli emeryt lub rencista korzystał ze świadczeń na podstawie nieprawdziwych dokumentów lub zeznań albo w innych wypadkach złej woli.

Art. 81.

Prawo do emerytury i renty ulega zawieszeniu lub świadczenia te ulegają zmniejszeniu na zasadach określonych w art. 82-86 w razie:

- 1) wykonywania zatrudnienia,
- 2) korzystania ze świadczeń z funduszy publicznych,
- 3) wyjazdu za granicę,
- 4) pozbawienia wolności.

Art. 82.

1. Prawo do emerytury i renty ulega zawieszeniu w razie zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu pracy.
2. W odniesieniu do emeryta lub rencisty uprawnionych do dodatku pielęgnacyjnego zawieszenie, o którym mowa w ust. 1, ogranicza się do kwoty stanowiącej równowartość tego dodatku.

Art. 83.

1. Prawo do renty rodzinnej dla osób, o których mowa w art. 38 ust. 1 pkt 1 i 2 ulega również zawieszeniu, jeżeli osoby te:
 - 1) pobierają stypendia na studia zagraniczne,
 - 2) uczą się w szkołach wojskowych kształcących kandydatów na żołnierzy zawodowych,
 - 3) przebywają w zakładzie specjalnym, w domu dziecka lub w innej placówce opiekuńczo-wychowawczej, jeżeli pobyt w tych placówkach jest nieodpłatny lub rodzice (opiekunowie) zwolnieni są w całości od ponoszenia odpłatności, z uwzględnieniem ust. 2 i 3,
 - 4) przebywają w zakładzie poprawczym lub karnym.

2. W razie pobytu sieroty zupełnej w placówce, o której mowa w ust. 1 pkt 3, nie podlega zawieszeniu 1/4 części przysługującej renty, którą przekazuje się na wystawioną przez tę placówkę mieszkaniową książeczkę oszczędnościową.
3. Jeżeli w placówce, o której mowa w ust. 1 pkt 3, przebywa więcej niż jedna sierota zupełna uprawniona do tej samej renty rodzinnej, każdej z nich przekazuje się na książeczkę oszczędnościową przysługującą jej część renty, nie więcej jednak niż 1/4 łącznej kwoty świadczenia.

Art. 84.

1. Prawo do emerytury i renty ulega zawieszeniu, niezależnie od okoliczności określonych w art. 82 i 83, w razie wyjazdu rencisty za granicę:
 - 1) na pobyt stały, chyba że umowy międzynarodowe stanowią inaczej.pkt 2 skreślony
w art.84 w ust.1 pkt 1
oraz ust.4 utraciły
moc - obw.Prez.TK
(Dz.U.1994r. Nr 74,
poz.339)
 3. W okresie pobytu czasowego za granicą, świadczenia przekazuje się na rachunek emeryta lub rencisty w powszechniej kasie oszczędności lub wypłaca w kraju wskazanej osobie.
 4. Prawo do świadczeń, które zawieszono z powodu wyjazdu za granicę, przywraca się na wniosek emeryta lub rencisty od dnia powrotu do kraju, jednak za okres nie dłuższy niż 3 miesiące kalendarzowe wstecz od miesiąca, w którym zgłoszono wniosek.
- ust. 2 skreślony

Art. 85.

1. W razie odbywania kary pozbawienia wolności na mocy orzeczenia sądu osobie uprawnionej do emerytury lub renty inwalidzkiej wypłaca się te świadczenia w wysokości 25%, z uwzględnieniem ust. 2.
2. Jeżeli emeryt lub rencista, o którym mowa w ust. 1, ma członków rodziny spełniających warunki do renty rodzinnej, wypłaca się im pozostałą część emerytury lub renty, chyba że zachodzą okoliczności uzasadniające zawieszenie prawa do świadczeń w myśl art. 82 i 83. Dodatki rodzinne wypłaca się w pełnej wysokości osobom, na które je przyznano.
3. Na wniosek emeryta lub rencisty, o którym mowa w ust. 1, przekazuje się członkom rodziny również część świadczenia, przysługującą emerytowi lub rencistie.
4. Przepis ust. 1 stosuje się odpowiednio do renty rodzinnej, z tym że jeżeli do renty tej uprawnionych jest więcej niż jeden członek rodziny, zmniejszeniu do 25% podlega część renty przysługującej osobie pozbawionej wolności.
5. W razie wydania orzeczenia uniewinniającego bądź umarzającego postępowanie wypłaca się część świadczenia wstrzymanego w myśl ust. 1, 2 i 4 za cały okres pozbawienia wolności.

Art. 86.

Minister Pracy i Polityki Socjalnej, w drodze rozporządzenia, określa:

- 1) szczegółowe zasady zawieszania prawa do emerytury lub renty oraz zmniejszania wysokości tych świadczeń,
- pkt 2 skreślony

Art. 87.

Prawo do świadczeń ustaje:

- 1) gdy odpadnie którykolwiek z warunków wymaganych do uzyskania tego prawa,
- 2) ze śmiercią osoby uprawnionej.

Dział VI**Postępowanie w sprawach świadczeń i wypłata świadczeń****Rozdział 1****Ogólne zasady postępowania****Art. 88.**

Decyzje w sprawach świadczeń wydają i świadczenia te wypłacają oddziały Zakładu Ubezpieczeń Społecznych właściwe ze względu na miejsce zamieszkania osoby zainteresowanej lub inne jednostki organizacyjne określone w przepisach wydanych na podstawie art. 94 i 105, zwane dalej "organami rentowymi".

zmiana w art. 89
wchodzi w życie z dn.
1.01.1999 r. (Dz.U.
Nr 106, poz. 668)

Art. 89.

1. Postępowanie w sprawach świadczeń wszczyna się na podstawie wniosku, chyba że ustawa lub przepis szczególny stanowi inaczej.
2. Wnioski w sprawie przyznania świadczeń zgłasza się w organie rentowym za pośrednictwem *[zakładu pracy]* <**pracodawcy**> lub bezpośrednio, a w stosunku do osób, o których mowa w art. 63¹, za pośrednictwem administracji zakładu karnego lub aresztu śledczego.
3. Do wniosku w sprawie przyznania świadczeń powinny być dołączone dowody uzasadniające prawo do świadczeń i ich wysokość, określone w drodze rozporządzenia przez Ministra Pracy i Polityki Socjalnej.
4. Postępowanie w sprawach o renty rodzinne po zmarłym emerycie lub renciście, który pobierał dodatek rodzinny, wszczyna się z urzędu.

Art. 90.

1. Decyzja powinna być wydana w ciągu 14 dni:
 - 1) od wyjaśnienia ostatniej okoliczności niezbędnej do wydania decyzji,
 - 2) od upływu dodatkowego terminu do przedstawienia niezbędnych dowodów.
- 2¹. Wypłata świadczeń powinna nastąpić w terminie 14 dni od daty decyzji wydanej zgodnie z ust. 1.
2. Od decyzji organu rentowego przysługują osobie zainteresowanej środki odwoławcze określone w odrębnych przepisach.

zmiany w art. 90¹
wchodzą w życie z
dn. 1.01.2000 r.
(Dz.U. Nr 106, poz.
668)

Art. 90¹.

1. Organ rentowy wydaje decyzję o przyznaniu renty z tytułu okresowej niezdolności do pracy na okres wskazany w orzeczeniu, o którym mowa w art. 25 ust. 3.
2. W razie orzeczenia celowości przekwalifikowania zawodowego organ rentowy wydaje decyzję o przyznaniu renty szkoleniowej na okres 6 miesięcy i kieruje zainteresowanego do *[wojewódzkiego urzędu pracy] <powiatowego urzędu pracy>* w celu poddania przekwalifikowaniu zawodowemu.
3. Na wniosek *[dyrektora wojewódzkiego urzędu pracy] <starosty>* organ rentowy wydaje decyzję o przedłużeniu prawa do renty szkoleniowej na okres wskazany w tym wniosku, z uwzględnieniem przepisu art. 34 ust. 3.
4. Organ rentowy ponownie kieruje zainteresowanego do lekarza orzecznika, jeżeli *[dyrektor wojewódzkiego urzędu pracy] <starosta>* zawiadomi o braku możliwości przekwalifikowania do innego zawodu.

Art. 91.

Jeżeli prawo do świadczeń zostało udowodnione, ale zainteresowany nie przedłożył dowodów niezbędnych do ustalenia wysokości świadczeń, organ rentowy przyznaje zainteresowanemu świadczenia w kwocie zaliczkowej zbliżonej do kwoty przewidywanych świadczeń.

Art. 92.

1. Wyciągi z aktu stanu cywilnego, zaświadczenie wydawane w celu ustalenia uprawnień do świadczeń oraz pisma o wydanie tych dokumentów są wolne od opłat.
2. W sprawach świadczeń przewidzianych w ustawie osoby zainteresowane i organy rentowe są zwolnione od wszelkich opłat.

**nowe brzmienie art.
93 wchodzi w życie z
dn. 1.01.1999 r.
(Dz.U. Nr 106, poz.
668)**

[Art. 93.]

Organy administracji państwowej i zakłady pracy są obowiązane udzielać organom rentowym pomocy i informacji w sprawach świadczeń przewidzianych w ustawie.]

< Art.93.

Organy administracji rządowej i organy jednostek samorządu terytorialnego oraz pracodawcy udzielają organom rentowym pomocy i informacji w sprawach świadczeń przewidzianych w ustawie.>

Art. 94.

Minister Pracy i Polityki Socjalnej, w drodze rozporządzenia, określa szczegółowy tryb postępowania w sprawach ustalania prawa do świadczeń pieniężnych przewidzianych, w ustawie.

Art. 95.

W postępowaniu w sprawach o świadczenia określone w ustawie stosuje się przepisy Kodeksu postępowania administracyjnego, chyba że niniejsza ustanawia inaczej.

Rozdział 2
Obowiązki [zakładów pracy] <pracodawców>**Art. 96.**

1. *[Uspołecznione zakłady pracy są obowiązane] <Pracodawcy są obowiązani>* do:
 - 1) udzielania pracownikowi i pozostałym po nim członkom rodziny informacji o przysługujących im świadczeniach,
 - 2) ustalania na podstawie posiadanej dokumentacji, nie później niż na 2 lata przed osiągnięciem przez pracownika wieku emerytalnego, czy ma on okres zatrudnienia wymagany do emerytury, i zawiadomienia pracownika o wyniku tych ustaleń, zmiany w art. 96 wchodzą w życie z dn. 1.01.1999 r. (Dz.U. Nr 106, poz. 668)
 - 3) współdziałania z pracownikiem w gromadzeniu dokumentacji o zatrudnieniu *[w poprzednich zakładach pracy] <u poprzednich pracodawców>*,
 - 4) wydawania zaświadczeń niezbędnych do ustalenia prawa do świadczeń i ich wysokości.
2. *[U taxpowane zakłady pracy są obowiązane] <Pracodawcy są obowiązani>* również do:
 - 1) przygotowania wniosku o emeryturę i przedłożenia go organowi rentowemu nie później niż na 2 miesiące przed zamierzonym terminem przejścia pracownika na emeryturę, a jeżeli część okresu udowadniania jest zeznaniami świadków - nie później niż na 6 miesięcy przed tym terminem,
 - 2) przygotowania, za zgodą pracownika, wniosku o rentę inwalidzką i przedłożenia go organowi rentowemu na 2 miesiące przed ustaniem prawa do zasiłków chorobowych,
 - 3) poinformowania bezwłocznie po śmierci pracownika pozostałe po nim rodziny o warunkach uzyskania renty rodzinnej, przygotowania wniosku o rentę i przedłożenia go organowi rentowemu.
3. W trakcie postępowania w sprawach o świadczenia zakłady pracy są obowiązane udzielać pracownikom i ich rodzinom niezbędnej pomocy. nowe brzmienie ust. 1 w art. 97 wchodzi w życie z dn. 1.01.1999 r. (Dz.U. Nr 106, poz. 668)
4. Przepisy ust. 1-3 stosuje się odpowiednio do administracji zakładu karnego i aresztu śledczego, jeżeli o świadczenia ubiega się osoba, o której mowa w art. 63¹, lub pozostali po niej członkowie rodziny.

Art. 97.

- [1. Jeżeli wskutek niedopełnienia lub nienależytego dopełnienia przez zakład pracy obowiązków określonych w art. 96 ust. 1 i 2:*
- 1) *organ rentowy nie mógł wydać decyzji przyznającej emeryturę lub dokonać wypłaty świadczenia w kwocie zaliczkowej od dnia, w którym ustal stosunek zmiana w tytule rozdz. 2 wchodzi w życie z dn. 1.01.1999 r. (Dz.U. Nr 106, poz. 668)*

pracy - zakład pracy jest zobowiązany na wniosek pracownika przedłużyć stosunek pracy na czas określony do chwili wydania tej decyzji,

- 2) *pracownik lub pozostali po nim członkowie rodziny ponieśli szkodę - zakład pracy jest zobowiązany do wynagrodzenia tej szkody według przepisów prawa cywilnego.]*

<1. Jeżeli wskutek niedopełnienia lub nienależytego dopełnienia przez pracodawcę obowiązków określonych w art. 96 w ust.1 i 2:

- 1) **organ rentowy nie mógł wydać decyzji przyznającej emeryturę lub rentę lub dokonać wypłaty świadczenia w kwocie zaliczkowej od dnia, w którym ustał stosunek pracy - pracodawca jest zobowiązany, na wniosek pracownika, przedłużyć stosunek pracy na czas określony do chwili wydania tej decyzji,**
- 2) **pracownik lub pozostali po nim członkowie rodziny ponieśli szkodę - pracodawca jest zobowiązany do wynagrodzenia tej szkody według przepisów prawa cywilnego.>**
2. Przepis ust. 1 nie ma zastosowania, jeżeli pracownik utrudnia postępowanie mające na celu ustalenie prawa do emerytury lub renty.
3. Przepisy ust. 1 pkt 2 i ust. 2 stosuje się odpowiednio do administracji zakładu karnego lub aresztu śledczego, jeżeli wskutek niedopełnienia lub nienależytego dopełnienia przez ten zakład obowiązków określonych w art. 96 ust. 1 i 2 szkodę poniosła osoba, o której mowa w art. 63¹, lub pozostali po niej członkowie rodziny.

art. 98 skreślony -
wchodzi z dn.
**1.01.1999 r. (Dz.U.
Nr 106, poz. 668)**

[Art. 98 .

Minister Pracy i Polityki Socjalnej może nałożyć na zakłady pracy obowiązek udzielania pracownikom przeходzącym na emeryturę lub rentę oraz członkom rodzin pozostałym po pracownikach innych form pomocy niż określone w art. 96.]

Rozdział 3

Ogólne zasady wypłaty świadczeń

Art. 99.

Świadczenia wypłaca się poczynając od dnia powstania prawa do tych świadczeń, nie wcześniej jednak niż od miesiąca, w którym zgłoszono wniosek lub wydano decyzję z urzędu.

Art. 100.

1. Świadczenia wypłaca się za miesiące kalendarzowe w dniu ustalonym w decyzji organu rentowego jako termin płatności świadczeń.
2. Świadczenia wypłaca się do rąk osoby uprawnionej, za pośrednictwem poczty lub innych osób prawnych upoważnionych do prowadzenia działalności w zakresie doręczania świadczeń albo, na wniosek tej osoby, na jej rachunek w banku.

Art. 101.

1. W razie ponownego ustalenia przez organ rentowy prawa do świadczeń lub ich wysokości, przyznane lub podwyższone świadczenia wypłaca się poczynając od miesiąca, w którym powstało prawo do tych świadczeń lub do ich podwyższenia, jednak nie wcześniej niż:
 - 1) od miesiąca, w którym zgłoszono wniosek o ponowne rozpatrzenie sprawy lub wydano decyzję z urzędu,
 - 2) za okres 3 lat wstecz, licząc od miesiąca, o którym mowa w pkt 1, jeżeli odmowa lub przyznanie niższych świadczeń były następstwem błędu organu rentowego lub odwoławczego.
2. Przepis ust. 1 stosuje się odpowiednio również w razie ponownego ustalenia prawa do świadczeń lub ich wysokości wskutek wznowienia postępowania przed organami odwoławczymi albo wskutek kasacji, z tym że za miesiąc zgłoszenia wniosku przyjmuje się miesiąc wniesienia wniosku o wznowienie postępowania lub o kasację.

Art. 102.

1. Wypłatę świadczeń wstrzymuje się, jeżeli:
 - 1) powstaną okoliczności uzasadniające zawieszenie prawa do świadczeń lub ustanie tego prawa,
 - 2) osoba pobierająca świadczenia mimo pouczenia lub żądania organu rentowego nie przedłoży dowodów stwierdzających dalsze istnienie prawa do świadczeń,
 - 3) osoba uprawniona do świadczeń nie poddała się badaniu lekarskiemu bez uzasadnionych przyczyn, mimo wezwania organu rentowego,
 - 4) okaże się, że prawo do świadczeń nie istniało,
 - 5) świadczenia nie mogą być doręczone z przyczyn niezależnych od organu rentowego.
2. Wstrzymanie wypłaty świadczeń następuje poczynając od miesiąca:
 - 1) przypadającego po miesiącu, w którym ustało prawo do świadczenia ustalone wskutek okresowej niezdolności do pracy,
 - 2) przypadającego po miesiącu, w którym organ rentowy wydał decyzję o wstrzymaniu wypłaty w przypadkach, o których mowa w ust. 1 pkt 1-4,
 - 3) za który przysługiwało świadczenie nie doręczone w przypadkach, o których mowa w ust. 1 pkt 5.
3. Przepis ust. 2 pkt 2 stosuje się odpowiednio, jeżeli powstaną okoliczności uzasadniające zmniejszenie wysokości świadczeń.
4. Decyzji o wstrzymaniu wypłaty świadczeń nie wydaje się w przypadkach określonych w art. 78 ust. 2 i ust. 3 pkt 1 i 2.

Art. 103.

1. W razie ustania przyczyny powodującej wstrzymanie wypłaty świadczenia, wypłatę wznowia się od miesiąca ustania tej przyczyny, jednak nie wcześniej niż od

miesiąca, w którym zgłoszono wniosek o wznowienie wypłaty lub wydano z urzędu decyzję o jej wznowieniu.

2. Jeżeli wstrzymanie wypłaty świadczeń nastąpiło na skutek błędu organu rentowego, wypłatę wznowia się poczynając od miesiąca, w którym je wstrzymano, jednak za okres nie dłuższy niż 3 lata wstecz licząc od miesiąca, w którym zgłoszono wniosek o wznowienie wypłaty lub wydano decyzję z urzędu o jej wznowieniu.

Art. 104.

1. W razie śmierci osoby, która zgłosiła wniosek o świadczenia określone ustawą, świadczenia należne jej do dnia śmierci wypłaca się małżonkowi i dzieciom, z którymi prowadziła wspólne gospodarstwo domowe, a w razie ich braku - małżonkowi i dzieciom, z którymi osoba ta nie prowadziła wspólnego gospodarstwa domowego, oraz innym członkom rodziny uprawnionym do renty rodzinnej lub na których utrzymaniu pozostawała ta osoba.
2. Osoby wymienione w ust. 1 mają prawo do udziału w dalszym prowadzeniu postępowania o świadczenia, nieukończonego wskutek śmierci osoby, która o te świadczenia wystąpiła.
3. Roszczenia o wypłatę świadczeń, o których mowa w ust. 1, wygasają po upływie 12 miesięcy od śmierci osoby, której świadczenia przysługiwały, chyba że przed upływem tego okresu zgłoszony zostanie wniosek o dalsze prowadzenie postępowania.

Art. 105.

Minister Pracy i Polityki Socjalnej, w drodze rozporządzenia, określa szczegółowe zasady wypłaty świadczeń.

Rozdział 4

Zwrot nienależnych świadczeń, potrącenia i egzekucja ze świadczeń

Art. 106.

1. Osoba, która pobrała nienależne jej świadczenia, jest obowiązana do ich zwrotu.
2. Za kwoty nienależnie pobranych świadczeń w rozumieniu ust. 1 uważa się:
 - 1) świadczenia wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenia była pouczona o braku prawa do ich pobierania,
 - 2) świadczenia przyznane lub wypłacone na podstawie nieprawdziwych zeznań lub dokumentów albo w innych wypadkach świadomego wprowadzenia w błąd przez osobę pobierającą świadczenia.
3. Nie można żądać zwrotu kwot nienależnie pobranych świadczeń za okres dłuższy niż 12 miesięcy, jeżeli osoba pobierająca świadczenia zawiadomiła organ rentowy o zajściu okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do

świadczenień albo wstrzymanie wypłaty świadczeń, a mimo to świadczenia były jej nadal wypłacane, w pozostałych zaś wypadkach - za okres dłuższy niż 3 lata.

4. Organ rentowy może odstąpić od żądania zwrotu kwot nienależnie pobranych świadczeń w całości lub w części, jeżeli zachodzą szczególnie uzasadnione okoliczności.

Art. 107.

1. Organ rentowy po odliczeniu należnego podatku dochodowego - może potrącić ze świadczeń pieniężnych określonych w ustawie następujące należności:
 - 1) świadczenia wypłacane w kwocie zaliczkowej,
 - 2) zasiłki wypłacane z tytułu pomocy społecznej, jeżeli przy wypłacie zastrzeżono ich potrącanie,
 - 2a) zasiłki wypłacone z Funduszu Pracy za okres, za który bezrobotnemu przyznano prawo do emerytury lub renty,
 - 3) kwoty nienależnie pobranych emerytur, rent i innych świadczeń z ubezpieczenia społecznego oraz funduszu alimentacyjnego, a także nienależnie pobranych zasiłków rodzinnych lub pielegnacyjnych w razie braku możliwości potrącenia z wypłacanych zasiłków rodzinnych lub pielegnacyjnych,
 - 4) koszty utrzymania osób uprawnionych do świadczeń w zakładach lecznictwa stacjonarnego, w domu pomocy społecznej - na wniosek właściwego domu pomocy społecznej oraz koszty wyżywienia takich osób w zakładach szkolenia inwalidów.
2. Poza należnościami wymienionymi w ust. 1 ze świadczeń pieniężnych potrąceniu podlegają świadczenia alimentacyjne, z wyjątkiem wypadków, gdy:
 - 1) świadczenia alimentacyjne mają być potrącane na rzecz kilku wierzycieli, a łączna suma, która może być potrącona, nie wystarcza na pełne pokrycie wszystkich należności alimentacyjnych,
 - 2) świadczenie pieniężne zostało zajęte w trybie egzekucji sądowej lub administracyjnej.Potrącenia świadczeń alimentacyjnych organ rentowy dokonuje na wniosek wierzyciela na podstawie przedłożonego przez niego tytułu wykonawczego.
3. Świadczenia alimentacyjne po odliczeniu należnego podatku dochodowego potrąca się w pierwszej kolejności, a należności wymienione w ust. 1 - w kolejności podanej w tym przepisie.

Art. 108.

1. Potrącenia nie mogą przekraczać:
 - 1) trzech piątych miesięcznego świadczenia - jeżeli potrąceniu podlegają należności alimentacyjne,
 - 2) połowy miesięcznego świadczenia - jeżeli potrąceniu podlegają należności, o których mowa w art. 107 ust. 1 pkt 1-3,
 - 3) trzech czwartych świadczenia - jeżeli potrąceniu podlegają kwoty na koszty utrzymania osób uprawnionych do świadczeń w domu pomocy społecznej,

- 4) jednej drugiej świadczenia - jeżeli potrąceniu podlegają koszty utrzymania osób uprawnionych do świadczeń w zakładach lecznictwa stacjonarnego lub koszty wyżywienia takich osób w zakładach szkolenia inwalidów.
2. Potrącenia świadczeń alimentacyjnych, łącznie z potrąceniami świadczeń wymienionych w art. 107 ust. 1 pkt 1-3, nie mogą przekraczać trzech piętych miesięcznego świadczenia pieniężnego.

Art. 109.

1. Świadczenia pieniężne podlegają egzekucji na zaspokojenie:
 - 1) świadczeń alimentacyjnych - w trzech piętych częściach,
 - 2) należności związanych z kosztami utrzymania w domach pomocy społecznej - w trzech czwartych częściach,
 - 3) innych należności - w jednej czwartej części.
2. W razie zbiegu egzekucji należności alimentacyjnych z egzekucją świadczeń wymienionych w ust. 1 pkt 2 i 3, świadczenia pieniężne podlegają egzekucji w trzech piętych częściach, a w razie zbiegu egzekucji należności kosztów utrzymania w domach pomocy społecznej z należnościami wymienionymi w ust. 1 pkt 3 - w trzech czwartych częściach.
3. Poza tym do egzekucji ze świadczeń pieniężnych stosuje się przepisy Kodeksu postępowania cywilnego albo przepisy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji.

Art. 110.

1. Rada Ministrów, w drodze rozporządzenia, określa kwoty świadczeń pieniężnych wolne od potrąceń i egzekucji.
2. Minister Pracy, Płac i Spraw Socjalnych w porozumieniu, z Ministrem Zdrowia i Opieki Społecznej, w drodze rozporządzenia, określa szczegółowe zasady dokonywania potrąceń, o których mowa w art. 107 ust. 1 pkt 4.

Art. 111.

W razie przyznania (podwyższenia) świadczeń za okres wsteczny, organ rentowy ma prawo potrącić na zaspokojenie należności, o których mowa w art. 107, całą kwotę wyrównania należną do dnia wydania decyzji ustalającej prawo do świadczeń (ustalającej prawo do świadczeń w podwyższonej wysokości).

Art. 112.

Od osób nie uprawnionych do dalszego pobierania świadczeń określonych w ustawie kwoty nienależnie pobranych świadczeń, o których mowa w art. 106 ust. 2, podlegają ściągnięciu w trybie przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, na podstawie ostatecznej decyzji organu rentowego.

Dział VII

Przepisy przejściowe i końcowe

Rozdział 1

Przepisy przejściowe

Art. 113.

Użyte w niniejszym dziale określenie "przepisy dotychczasowe" oznacza ustawę z dnia 23 stycznia 1968 r. o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U Nr 3, poz. 6, z 1972 r. Nr 16, poz. 114 i Nr 53, poz. 341, z 1973 r. Nr 38, poz. 225, z 1974 r. Nr 21, poz. 116 i 117, Nr 47, poz. 280 i Nr 50, poz. 321, z 1975 r. Nr 45, poz. 232, z 1976 r. Nr 40, poz. 235, z 1977 r. Nr 11, poz. 43, z 1981 r. Nr 20, poz. 100 i z 1982 r. Nr 7, poz. 62).

Art. 114.

Jeśli kroć inne przepisy odsyłają do ustawy, o której mowa w art. 113, stosuje się odpowiednio przepisy niniejszej ustawy.

Art. 115.

1. Przepisy ustawy stosuje się do wniosków o świadczenia, zgłoszonych poczynając od dnia jej wejścia w życie, przy czym także na podstawie przepisów ustawy ustala się wysokość świadczeń przysługujących za okres przed dniem jej wejścia w życie.
2. Przepisy ustawy stosuje się również do wniosków o świadczenia, zgłoszonych przed dniem jej wejścia w życie, jeżeli choćby jeden z warunków do przyznania świadczeń został spełniony po tym dniu.
3. Przy ustalaniu składników wynagrodzenia wchodzących do podstawy wymiaru emerytury lub renty na podstawie zarobków osiągniętych przed dniem wejścia w życie ustawy stosuje się w tym zakresie przepisy dotychczasowe.

Art. 116.

Do wniosków zgłoszonych przed dniem wejścia w życie ustawy stosuje się przepisy dotychczasowe, z uwzględnieniem art. 115 ust. 2 i art. 121.

Art. 117.

Rozpatrzeniu na podstawie ustawy podlegają wnioski:

- 1) osób, które nie odpowiadały warunkom wymaganym do uzyskania prawa do emerytury lub renty na podstawie przepisów dotychczasowych, jeżeli osoby te odpowiadają warunkom do uzyskania świadczeń na podstawie ustawy,
- 2) osób, które przedłożyły nowe dowody mające wpływ na prawo do świadczeń lub ich wysokość.

Art. 119.

art. 118 skreślony

Wznowienie wypłaty renty rodzinnej, do której prawo zostało zawieszone z powodu zawarcia związku małżeńskiego przed dniem wejścia w życie ustawy, następuje na wniosek osoby zainteresowanej.

Art. 120.

Zasiłek pogrzebowy w wysokości określonej w ustawie przysługuje, jeżeli śmierć emeryta lub rencisty albo członka jego rodziny nastąpiło po dniu wejścia w życie ustawy. Jeżeli śmierć nastąpiła przed dniem wejścia w życie ustawy, wysokość zasiłku ustala się na podstawie przepisów dotychczasowych.

Art. 121.

Osobom pobierającym w dniu wejścia w życie ustawy emerytury, renty inwalidzkie i renty rodzinne na podstawie przepisów dotychczasowych przyznaje się - zamiast tych świadczeń - odpowiednio emerytury i renty określone w ustawie, przy zastosowaniu zasad określonych w art. 122-125.

Art. 122.

1. Emerytury i renty, o których mowa w art. 121, ustala się od dotychczasowej podstawy wymiaru z uwzględnieniem ust. 2-4.
2. Podstawę wymiaru emerytur i rent przyznanych do dnia 31 grudnia 1981 r. zwiększa się - niezależnie od zwiększenia określonego w ust. 3 i 4 - w następujący sposób:

Rok przyznania emerytury lub renty	Procent, o który ulega zwiększeniu podstawa wymiaru	Minimalna kwota zwiększenia podstawy wymiaru w zł	Maksymalna kwota zwiększenia podstawy wymiaru w zł
do 1960	511	3500	7000
1961-1965	382	3350	6700
1966-1970	302	3150	6300
1971	257	3050	6100
1972	236	2950	5900
1973	201	2800	5600
1974	164	2600	5200
1975	123	2300	4600
1976	105	2150	4300
1977	90	2000	4000
1978	80	1850	3700
1979	65	1650	3300

1980	46	1300	2600
1981	15	550	1100

3. Podstawę wymiaru emerytur i rent przyznanych do dnia 31 grudnia 1982 r. zwiększa się o kwotę rekompensat z tytułu podwyżek cen, które pobierał emeryt lub rencista w ostatnim miesiącu przed dniem wejścia w życie ustawy, z tym że podstawę wymiaru renty rodzinnej zwiększa się o kwotę rekompensat przysługujących jednej osobie.
4. Zwiększenie emerytury lub renty z tytułu okresów zatrudnienia w Polsce Ludowej oblicza się z uwzględnieniem art. 29 ust. 2, art. 35 ust. 2 oraz art. 44 ust. 3. Jeżeli do emerytury przysługiwał wzrost w wysokości 5% emerytury, wprowadzony na podstawie art. 118 ustawy, o której mowa w art. 113 - zwiększa się ją o 5% podstawy wymiaru ustalonej w myśl ust. 2 i 3.
5. Przy ustalaniu zwiększenia podstawy wymiaru emerytury lub renty:
 - 1) za rok przyznania emerytury lub renty inwalidzkiej uważa się rok kalendarzowy, w którym przypada termin, od jakiego ustalonono prawo do świadczenia, a jeżeli świadczenie to uległo ponownemu ustaleniu na podstawie wyższych zarobków - ostatni rok kalendarzowy, w którym osiągnięto te zarobki,
 - 2) za rok przyznania emerytury zamiast renty inwalidzkiej uważa się rok kalendarzowy, w którym przyznana była renta inwalidzka, ustalony zgodnie z pkt 1, jeżeli za podstawę wymiaru emerytury przyjęto podstawę wymiaru renty inwalidzkiej,
 - 3) za rok przyznania renty rodzinnej uważa się rok kalendarzowy, w którym nastąpiła śmierć osoby, po której przyznano tę rentę, a jeżeli przyznano ją po osobie pobierającej emeryturę lub rentę inwalidzką - rok przyznania tych świadczeń, ustalony zgodnie z pkt 1 i 2.

Art. 123.

1. Kwoty podwyżki świadczeń wynikające z różnic między miesięczną kwotą świadczeń ustalonych w myśl art. 122 a miesięczną kwotą świadczeń przysługujących w dniu 31 grudnia 1982 r. realizuje się - z uwzględnieniem ust. 2 i 3 oraz art. 122 ust. 5 - według następujących zasad:
 - 1) emerytury i renty dla osób, które osiągnęły lub osiągną wiek 75 lat do dnia 31 grudnia 1983 r. albo są inwalidami I grupy - zwiększa się o pełną kwotę podwyżki od dnia 1 stycznia 1983 r.,
 - 2) emerytury i renty dla osób nie wymienionych w pkt 1, którym świadczenia przyznane zostały w okresie od dnia 1 stycznia 1979 r. do dnia 31 grudnia 1981 r. - zwiększa się od dnia 1 stycznia 1983 r. o kwotę odpowiadającą rekompensatom z tytułu podwyżki cen, które emeryt lub rencista pobierał w ostatnim miesiącu przed dniem wejścia w życie ustawy, a pozostałą część podwyżki w dwóch równych ratach poczynając od dnia 1 stycznia 1984 r. oraz od dnia 1 stycznia 1985 r.,

- 3) emerytury i renty dla osób nie wymienionych w pkt 1, którym świadczenia przyznane zostały w okresie od dnia 1 stycznia 1982 r. do dnia 31 grudnia 1982 r. - zwiększa się według zasad określonych w pkt 2,
 - 4) emerytury i renty dla osób nie wymienionych w pkt 1-3 zwiększa się od dnia 1 stycznia 1983 r. o kwotę odpowiadającą rekompensatom z tytułu podwyżki cen, które emeryt lub rencista pobierał w ostatnim miesiącu przed dniem wejścia w życie ustawy, a pozostałą część podwyżki wpłaca się w trzech równych ratach poczynając od dnia 1 stycznia 1983 r., a następnie od dnia 1 stycznia 1984 r. oraz od dnia 1 stycznia 1985 r.
2. Nie przenosi się na rok następny ostatniej części podwyżki, jeżeli nie przekracza ona 100 zł.
 3. Podwyżki dodatków pielegnacyjnych oraz dodatków dla sierot zupełnych realizuje się w całości od dnia 1 stycznia 1983 r.

Art. 124.

Jeżeli kwota świadczeń ustalona w myśl art. 122 i 123 byłaby - bez uwzględnienia dodatków rodzinnych i dodatku pielegnacyjnego oraz dodatku dla sierot zupełnych - niższa od:

- 1) kwoty przysługującej, bez uwzględnienia tych dodatków, w dniu 31 grudnia 1982 r. - świadczenie wypłaca się nadal w dotychczasowej wysokości,
- 2) kwoty odpowiedniego świadczenia w najniższej wysokości ustalonej stosownie do art. 67 na rok 1983 - świadczenie podwyższa się do tej kwoty.

Art. 125.

1. Przyznanie emerytur i rent określonych w ustawie zamiast odpowiednich świadczeń przysługujących na podstawie dotychczasowych przepisów następuje z urzędu, a jeżeli prawo do świadczeń było zawieszone - na wniosek osoby zainteresowanej.
2. Przyznanie z urzędu emerytur i rent w wysokościach wynikających z przepisów ustawy oraz wypłata różnicy należności za okres od dnia 1 stycznia 1983 r. nastąpi nie później niż do dnia 30 czerwca 1983 r.
3. Przy przyznawaniu świadczeń, o których mowa w ust. 1, uwzględnia się na wniosek osoby zainteresowanej wzrost emerytury lub renty z tytułu stażu pracy w Polsce Ludowej oraz z tytułu zatrudnienia w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, jeżeli wzrost lub dodatek z tego tytułu nie przysługiwał przed dniem wejścia w życie ustawy lub przysługiwał w innej wysokości.

Art. 126.

Osobie pobierającej w dniu wejścia w życie niniejszej ustawy inwalidzką rentę wyrownawczą na podstawie art. 28 albo rentę chorobową na podstawie art. 29a ustawy, o której mowa w art. 113, renty te wypłaca się na zasadach i w wysokości określonych w przepisach dotychczasowych.

Art. 127.

1. Osobę pobierającą w dniu wejścia w życie niniejszej ustawy rentę wypadkową przewidzianą w art. 111 ust. 1 ustawy, o której mowa w art. 113, poddaje się z urzędu badaniu przez komisję lekarską do spraw inwalidztwa i zatrudnienia, nie później niż w ciągu 3 miesięcy od dnia wejścia w życie niniejszej ustawy.
2. Jeżeli w wyniku badania lekarskiego osoba, o której mowa w ust. 1, zaliczona zostanie do jednej z grup inwalidów z tytułu inwalidztwa pozostającego w związku z wypadkiem, przyznaje się jej zamiast renty dotychczas pobieranej rentę inwalidzką na zasadach i w wysokości określonych w przepisach o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych, a jeżeli nie zostanie zaliczona do żadnej z grup inwalidów z tytułu inwalidztwa pozostającego w związku z wypadkiem, lecz do I lub II grupy inwalidów z innych przyczyn niż wypadek przy pracy - przyznaje się zamiast renty dotychczas pobieranej rentę inwalidzką w wysokości przewidzianej dla III grupy inwalidów z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych.
3. Podstawę wymiaru renty inwalidzkiej, o której mowa w ust. 2, stanowi półtora-krotne najniższe wynagrodzenie obowiązujące w dniu wejścia w życie ustawy.
4. Jeżeli osoba, o której mowa w ust. 1, nie zostanie zaliczona do I lub II grupy inwalidzkiej albo do III grupy z tytułu wypadku przy pracy lub nie poddała się badaniu lekarskiemu, przyznaje się zamiast dotychczas pobieranej renty jednorazową odprawę odpowiadającą kwocie tej renty za okres 10 lat.
5. Osobie, o której mowa w ust. 4, przysługuje prawo do świadczeń leczniczych.

Art. 128.

1. Pracownikom, którym w myśl § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 17 lipca 1981 r. w sprawie szczególnych zasad przechodzenia na emeryturę pracowników społecznionych zakładów pracy w okresie do dnia 31 grudnia 1981 r. (Dz.U. Nr 19, poz. 95 i Nr 28, poz. 145 oraz z 1982 r. Nr 25, poz. 177) zapewniono otrzymywanie emerytury po osiągnięciu obowiązującego wieku emerytalnego, nawet jeżeli wiek ten osiągnęły po upływie 5 lat od ustania zatrudnienia, przysługuje emerytura określona w ustawie z chwilą osiągnięcia określonego w niej wieku emerytalnego.
2. Emeryturę, o której mowa w ust. 1, ustaloną na zasadach ogólnych zwiększa się w dniu jej przyznania o kwotę, o jaką wzrosła przeciętna emerytury w okresie od roku ustania zatrudnienia do roku poprzedzającego rok uzyskania prawa do emerytury.
3. Przepisów ust. 1 i 2 nie stosuje się w razie ponownego podjęcia zatrudnienia w ramach stosunku pracy w społecznionym zakładzie pracy przed uzyskaniem wieku emerytalnego.

Art. 129.

Do emerytur i rent przyznanych w myśl niniejszej ustawy nie przysługują dotychczas wypłacane rekompensaty z tytułu podwyżek cen.

Rozdział 2

Przepisy końcowe

Art. 130.

1. Tracą moc:

- 1) ustanowiona z dnia 23 stycznia 1968 r. o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 3, poz. 6, z 1972 r. Nr 16, poz. 114 i Nr 53, poz. 341, z 1973 r. Nr 38, poz. 225, z 1974 r. Nr 21, poz. 116 i 117, Nr 47, poz. 280 i Nr 50, poz. 321, z 1975 r. Nr 45, poz. 232, z 1976 r. Nr 40, poz. 235, z 1977 r. Nr 11, poz. 43, z 1981 r. Nr 20, poz. 100 i z 1982 r. Nr 7, poz. 62),
 - 2) ustanowiona z dnia 31 marca 1977 r. o dalszym zwiększeniu emerytur i rent oraz o zmianie niektórych przepisów o zaopatrzeniu emerytalnym (Dz.U. Nr 11, poz. 43) - w zakresie unormowanym niniejszą ustawą.
2. Do czasu wydania przepisów wykonawczych przewidzianych w niniejszej ustawie pozostają w mocy przepisy aktów wykonawczych wydane na podstawie ustawy wymienionej w ust. 1 pkt 1, jeżeli nie są sprzeczne z postanowieniami niniejszej ustawy.
3. Pozostaje w mocy rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 17 lipca 1981 r. w sprawie szczególnych zasad przechodzenia na emeryturę pracowników uspójczonych zakładów pracy w okresie do dnia 31 grudnia 1981 r. (Dz.U. Nr 19, poz. 95 i Nr 28, poz. 145 oraz z 1982 r. Nr 25, poz. 177).
- do świadczeń przyznanych na podstawie powyższej ustawy stosuje się ustawę z 17.10.91 r. o rewolaryzacji emerytur i rent, o zasadach ustalania emerytur i rent oraz o zmianie niektórych ustaw

Art. 131.

Ustawa wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 1983 r.